

Sisekaitseakadeemia

Politseikolledž

Riho Rei

PK 020

OLUSTIKULINE KRIMINAALPREVENTSIOON

VARGUSTE VÄHENDAMISEKS

VILJANDI MAAKONNAS

Lõputöö

Juhendaja:

Uno Traat

Tallinn 2006

ANNOTATSIOON

KÄESOLEV LÕPUTÖÖ “OLUSTIKULINE KRIMINAALPREVENTSIOON VARGUSTE VÄHENDAMISEKS VILJANDI MAAKONNAS” ON KIRJUTATUD EESTI KEELES NING VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE ON INGLISKEELNE. TÖÖ ON 51 LEHEL JA KASUTATUD ALLIKAID ON KOKKU 24. TÖÖS ON 12 JOONIST, 6 TABELIT, KÜSIMUSTIK JA 3 LISA.

TÖÖ PEAMISTEKS MÄRKSÕNADEKS ON KRIMINAALPREVENTSIOON, OLUSTIKULINE KRIMINAALPREVENTSIOON, ARGIELU- JA RATSIONAALSE VALIKU TEOORIA, KURITEGEVUSE ÜMBERPAIKNEMINE, VARGUSTE STRUKUUR JA DÜNAAMIKA NING OLUSTIKULISED ENNETUSMEETMED VARGUSTE VÄHENDAMISEKS.

UURIMISOBJEKTIKS ON VARGUSTE ENNETAMINE JA UURIMISAINE ON OLUSTIKULINE KRIMINAALPREVENTSIOON VARGUSTE ENNETAMISEKS VILJANDI MAAKONNAS.

TÖÖ EESMÄRGIKS ON ETTEPANEKUTE TEGEMINE OLUSTIKULISTE ENNETUSMEETMETE EDASISEKS EFEKTIIVSEMAKS RAKENDAMISEKS VARGUSTE ENNETAMISEL JA TÕKESTAMISEL. UURIMISMEETODINA ON KASUTATUD EKSPERTIDE ANKEETKÜSITLUST. ANTUD ON KA ÜLEVAADE VILJANDI MAAKONNAS REGISTREERITUD VARGUSTE STRUKTUURIST JA DÜNAAMIKAST.

EELKÕIGE ON TÖÖ MÕELDUD KASUTAMISEKS KRIMINAALPREVENTSIOONIGA TEGELEVATELE POLITSEIAMETNIKELE. ON ANTUD ÜLEVAADE VARGUSTE TOIMEPANEMISE PÕHJUSTEST, SOODUSTEGUREIST JA OLUSIKULISTE ENNETUSMEETMETE MÕJUST SAGEDAMINI ESINEVATE VARGUSTE ENNETAMISEL. TEHTUD ON ETTEPANEKUID ENNETUSMEETMETE OTSTARBEKAMAKS RAKENDAMISKEKS NING SELGITATUD POLITSEI OSA SELLE ÜLESANDE TÄITMISEL.

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS.....	5
1. ÜLEVAADE OLUSTIKULISEST KRIMINAALPREVENTSIOONIST.....	7
1.1. Sissejuhatus kriminaalpreventsiooni.....	7
1.2. Kriminaalpreventsiooni määratlemine.....	8
1.3. Kriminaalpreventsiooni aluspõhimõtted ja liigitamine.....	10
1.4. Olustikulise kriminaalpreventsiooni teoreetiline alus.....	12
1.4.1. Argielu teooria.....	13
1.4.2. Ratsionaalse valiku teooria.....	14
1.5. Olustikuline kriminaalpreventsioon.....	15
1.5.1. Õigusrikkumist raskendavad abinõud.....	16
1.5.2. Vahelejäämisriski suurendavad abinõud.....	17
1.5.3. Õigusrikkumisest saadavat tulu vähendavad abinõud.....	18
1.5.4. Kuritegevuse ümberpaiknemine.....	19
2. KRIMINAALPREVENTISOON VILJANDI MAAKONNAS.....	21
2.1. Viljandi maakonna üldiseloostus.....	21
2.2. Varguste struktuur ja dünaamika Viljandi maakonnas.....	21
2.3. Kriminaalpreventsiooni areng Viljandi maakonnas.....	24
3. EMPIIRILINE UURING	26
3.1. Empiirilise uuringu vajalikkuse põhjendus.....	26
3.2. Empiirilise uurimuse meetodika.....	27
3.2.1. Ankeetküsitluse läbiviimise meetodika ja valimi kirjeldus.....	27
3.3. Uurimistulemused ja nende analüüs.....	28
3.3.1. Küsitletute sotsiaaldemograafilised tunnused.....	28
3.3.2. Küsitletud isikute hinnang varguste põhjustele.....	30
3.3.3. Küsitletute hinnang olustikuliste ennetusmeetmete tõhususele enam- levinud varguste vähendamiseks.....	32
3.3.4. Olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamine.....	38
3.4. Ettepanekud.....	44

KOKKUVÕTE.....	46
SUMMARY.....	49
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	50
Kasutatud kirjandus.....	50
Kasutatud õigusaktid.....	50
Muud materjalid.....	51
LISAD.....	52
Lisa 1. Registreeritud varguste struktuur ja dünaamika Viljandi maakonnas.....	52
Lisa 2 Ankeet koos kaaskirjaga.....	53
Lisa 3 Küsitletud isikute sotsiaaldemograafilised tunnused.....	60

SISSEJUHATUS

Kuritegevuse jätkuvalt kõrge tase on Eesti ühiskonna üks kõige tõsisemaid sotsiaalseid probleeme. Kui 1991. aastal registreeriti kokku 31 748 kuritegu, siis 2001. aastal oli see arv 58 497, mis tähendab registreeritud kuritegude arvu 1,8 kordset kasvu (http://koduleht.polsise/PA/politsei_info.asp 25.03.2006). Peale 2001. aastat on täheldatav küll registreeritud kuritegude arvu mõningane vähenemine, kuid see on endiselt kõrge ja järsku langustendentsi ei ole lähiajal ette näha.

Riiklikul tasandil on kuriteovastase võitluse põhitähelepanu olnud suunatud kuritegude avastamise taseme tõstmisele, mis politseil on ka õnnestunud. Nii on avastatud kuritegude arv ajavahemikul 1991-2005 kasvanud 5,4 korda. Ometi ei ole see toonud kaasa kuritegude arvu, eriti varguste, väga olulist vähenemist. Arvestades elanike arvu, on Eestis vangide suhtarv üks maailma suuremaid - 340 vangi 100 000 elaniku kohta. Nagu märkis justiitsminister Rein Lang oma sõnavõtus Riigikogus 23.02.2006, viibis 1. jaanuaril 2006. aastal Eesti vanglates kokku 4410 isikut (Riigikogu. Stenogrammid. Ettekanne kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 elluviimise kohta 111111 04.03.2006).

„Laialt on levinud idee, et kuritegevuse ohjeldamise kõige käepärasem ning ühtlasi efektiivsem meetod on võimalikult karm karistuspoliitika“ (Raska 1994:148). Võib öelda, et seda ideed on Eestis läbi aastate ka edukalt järgitud. Ometi ei ole see, ega ka kuritegude avastamise oluline paranemine, aidanud kaasa kuritegevuse kõrget taset oluliselt langetada. Nii ongi viimastel aastatel hakatud üha sagedamini rääkima kriminaalpreventsiooni vajalikkusest. On mõistetud, et kuritegevuse kontrolli all hoidmiseks ei piisa ainult õiguskaitseorganite tegevusest ning repressiivmeetmete kõrval on vajalik rakendada ka ennetavaid meetmeid, mis oma olemuselt on odavamad, inimlikumad ja efektiivsemad.

21. oktoobril 2003. aastal kiitis Riigikogu heaks Vabariigi Valitsuse ettevalmistatud „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010“¹. Nimetatud otsuses märgitakse samuti,

¹Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010. RT I 2003, 67, 457.

et süütegude ennetamine on üldjuhul tulemuslikum, kui tegelemine süütegude tagajärgedega. Samuti määratakse kindlaks kriminaalpoliitika ühtsed põhimõtted ja pikaajalised eesmärgid, mida peavad avaliku võimu kandjad arvestama oma tegevuse kavandamisel. Ühiskonna turvalisuse suurendamiseks nähakse ette sotsiaalsed- ja **olustikulised ennetusmeetmed**, tegelemine süütegude tagajärgedega ning kogukonnakeskne ennetustöö.

Erinevate riikide kogemused näitavad, et olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõud on efektiivsed just varavastaste kuritegude ennetamisel ning nende abinõude rakendamine on lihtne ja odav. Üks osa varavastastest kuritegudest ehk vargused, on kuriteoliik, mille osa registreeritud kuritegudes on kõige suurem nii riigis tervikuna, kui ka Viljandi maakonnas.

Lõputöö ülesandeks ongi anda ülevaade olustikulise kriminaalpreventsiooni põhimõtetest ja levinumatest teooriatest ning selle võimalustest varguste ennetamisel ja tõkestamisel. Töö käigus on analüüsitud Viljandi maakonna varguste struktuuri ja dünaamikat, rakendatud kriminaalpreventsiooni meetmeid ning otsitud täiendavaid võimalusi varguste arvu vähendamiseks. Uurimismeetodina on kasutatud ankeetküsitlust nende Viljandi maakonnas töötavate spetsialistide seas, kes oma ametiülesandeid täites puutuvad kokku kuritegevuse vastase võitlusega.

Lähtuvalt eeltoodust on töö autor püstitanud järgmise hüpoteesi: olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamine vähendab varguste arvu antud piirkonnas.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, millest esimeses antakse ülevaade olustikulise kriminaalpreventsiooni põhimõtetest ja levinumatest teooriatest. Teises peatükis on analüüsitud Viljandi maakonnas registreeritud varguste struktuuri ja dünaamikat ning kriminaalpreventsiooni arengut. Kolmandas peatükis on antud ülevaade empiirilisest uurimusest ja lõputöö autori ettepanekutest olustikulise kriminaalpreventsiooni edasise rakendamise kohta Viljandi maakonnas.

1. ÜLEVAADE OLUSTIKULISEST KRIMINAALPREVENTSIOONIST

1.1. Sissejuhatus kriminaalpreventsiooni

Võib liialdamata öelda, et kuritegevusega on inimkond kokku puutunud kogu oma eksistentsi jooksul. Alati on olnud inimesi, kes ühtedel või teistel põhjustel on rikkunud kokkulepitud ühiselu reegleid ja pannud toime vargusi, tapmisi ja muid õigusrikkumisi. Sellised teod on pälvinud tavaliselt kaaskodanike ja tervikuna kogu ühiskonna hukkamõistu ning isiku tabamisel on järgnenud tema karistamine. Pikka aega lähenetigi kuritegevuse probleemile üksnes kurjategija-keskselt. Ainukeseks eesmärgiks oli kurjategija tabamine ja tema karistamine. Pikemalt ei mõeldud sellele, millised on kuritegevuse tegelikud põhjused ja miks ühest inimesest saab kurjategija ja teisest mitte. Samuti ei uuritud põhjalikumalt, kuidas oleks võimalik kuritegude toimepanemist ennetada.

Nii algaski kuritegevuse ja sellega seotud nähtuste järjekindel uurimine alles paarsada aastat tagasi. Vastavat teadust tähistava mõiste – kriminoloogia – võttis esmakordselt kasutusele prantsuse antropoloog P. Topinard 1879. aastal. Esialgse mõistena tähistas kriminoloogia teadust kuritegevusest ja selle põhjustest. Selline määratlus ei kajasta aga tänapäevast arusaama kuritegevusest.

Tänapäeval on kõige laialdasema tuntuse saanud Edwin H. Sutherlandi poolt antud kriminoloogia määratlus: „Kriminoloogia on teadmiste kogum õigusrikkumistest ja kuritegevusest kui sotsiaalsest nähtusest. See teadmiste kogum hõlmab oma raamides seaduste loomist, seadusrikkumiste ja seadusrikkumistele reageerimise protsesse.“ (Sutherland & Cressey 1978: 3).

Seega ei läheneta tänapäeval kuritegevusele enam kurjategija keskselt, vaid märksa laiemalt. On mõistetud, et kuritegevus on sotsiaalne nähtus, mis tähendab, et kuritegevuse põhjuseid peab otsima ühiskonna elukorraldusest, ühiskonnas eksisteerivatest väärtustest ja paljudest muudest ühiskonnaga seotud nähtustest. On arendatud mitmeid teooriaid, mis püüavad selgitada kuritegevuse põhjuseid ja otsitud mooduseid kuritegude ennetamiseks.

Nii ongi kriminoloogia olnud pidevas arengus ja uute uurimisprobleemide lisandudes on neist mitmest saanud iseseisvad haruteadused. „Nii saame täna rääkida niisugustest kriminoloogia rüpest välja kasvanud, kuid emateadusega jätkuvalt seotud haruteadustest nagu viktimoloogia ehk õpetus kuriteoohvritest, *kriminaalpreventsioon ehk õpetus kuritegevuse ennetamisest*, osaliselt ka õpetus kriminaalpoliitikast“ (Raska 2002: 18).

Viimastel aastakümnetel ongi eriti hoogustunud kriminaalpreventsiooniga seotud probleemide uurimine, mille peamiseks põhjuseks on asjaolu, et traditsioonilised kontrollimeetmed on kaotanud oma efektiivsuse.

Täiesti ühine arusaam on kujunenud välja selles osas, et kuritegevusega seotud probleemide lahendamist ei saa veeretada ainult õiguskaitseüsteemi õlgadele. Vajalik on hea koostöö erinevate institutsioonide vahel. Samas nõuab selline koostöö kõigi osapoolte ühtset arusaama probleemi olemusest ja selle lahendamises võimalustest. Sellest lähtuvalt tuleb esmalt määratleda kriminaalpreventsiooni mõiste.

1.2. Kriminaalpreventsiooni määratlemine

Kuna kriminaalpreventsiooniga on Euroopas ja Põhja-Ameerikas aktiivselt tegeletud alles viimase kolmekümne aasta jooksul, ei ole täiesti ühtset ja kõigile vastuvõetavat mõistete-süsteemi kriminaalpreventsiooni määratlemiseks veel välja kujunenud. Nagu märgivad John Graham ja Trevor Bennet, ei ole jõutud täielikule üksmeelele ka selles, mis liiki kuritegude ärahoidmiseks tuleb preventsoonitööd teha (Graham & Bennett 1998: 18). Samas on erinevates maailma riikides kriminaalpreventsiooniga saavutatud kõige paremaid tulemusi just varavastaste kuritegude ennetamisel. Selle tõttu on hakatud preventsoonitööd seostama just selliste kuritegude ennetamisega nagu korterivargused, autovargused ja vargused autodest ning muud varavastased tänavakuriteod. Kindlasti on siin oma osa ka sellel, et selliste kuritegude toimepanemise tingimused on kõikides riikides peaaegu ühesugused, olenemata riigi arengutasemest, ühiskondlikust elukorraldusest, õigussüsteemist ja muust sellisest. See tähendab ka seda, et ühes riigis saavutatud positiivseid kogemusi erinevate kriminaalpreventsiooni projektide läbiviimisel, on võimalik asjast huvitatud riigil suhteliselt kerge vaevaga kasutusele võtta.

Kuidas siis ikkagi kõigile arusaadavalt kriminaalpreventsiooni defineerida? Üldistavalt võiks öelda, et kriminaalpreventsioonina võib vaadelda kõiki kuritegevust vähendavaid abinõusid. Selline määratlus on aga liiga lai ja jätab paljud võimalikud küsimused vastuseta. Järgnevalt on toodud ära enamlevinud kriminaalpreventsiooni definitsioonid:

- „Kriminaalpreventsioon on vastastiku seotud meetmete kompleks, mis viiakse ellu nii riiklike organite kui avalikkuse poolt kuritegevuse ennetamise ja seda sünnitavate põhjuste kõrvaldamise eesmärgil“(Eminov 1997: 78).
- „Kuritegevuse ennetamist võib defineerida kui abinõude rakendamist, mis lühema või pikema aja jooksul viivad kuritegude arvu vähenemiseni, kuna indiviidi valmidus kuritegusid toime panna väheneb või situatsioonid, mis aitavad kaasa indiviidi motivatsioonile kuritegu toime panna, vähenevad“(Alexandersson jt 2002: 15).
- Kriminaalpreventsioon ehk kuriteoennetus- see on püüe kõrvaldada või vähendada kuritegevuse põhjused ja soodustegurid, vähendada võimalusi kuritegelikuks käitumiseks, hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist riiklike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ning elanikkonna koostöös(Justiitsministeerium. Kuriteoennetus. <http://www.kuriteoennetus.ee/4574> 25.02.2006).

Tehes eeltoodud kriminaalpreventsiooni definitsioonidest kokkuvõtte, võib öelda, et kriminaalpreventsioonina võib vaadelda riiklike organite, kohaliku omavalitsuse ja üldsuse poolt elluviidavaid meetmeid, mille peamiseks eesmärgiks on *kuritegude arvu ja nende raskuse vähendamine*. Nimetatud eesmärgi täitmiseks püütakse kõrvaldada või vähendada kuritegude põhjuseid ja soodustegureid ning kuritegeliku käitumise võimalusi, mõjutades seal juures nii keskkonda, kus kuritegu toime pannakse, kui ka potentsiaalset õigusrikkujat ja üldsust.

Nüüd, kus kriminaalpreventsiooni mõiste on defineeritud, vaadeldakse lähemalt kriminaalpreventsiooni aluspõhimõtteid, mida kriminaalpreventsiooni rakendamisel peab kindlasti järgima.

1.3. Kriminaalpreventsiooni aluspõhimõtted ja liigitamine

Kuritegevuse vastase ennetustööga tegelemine on kogu ühiskonna ülesanne, mille täitmisesse tuleb kaasata kõigi eluvaldkondade esindajad, kuna õiguskaitseüsteem üksi seda ei suuda. Nagu märgivad Graham ja Bennett ongi kriminaalpreventsioon ajalooliselt kujunenud vastureaktsioonina tõdemusele, et õiguskaitseasutused üksi ei suuda kuritegevust kontrolli all hoida (Graham & Bennett 1998: 19). Sellest lähtuvalt peab riigiasutuste kõrval kriminaalpreventsioonitöösse kaasama ka eraõiguslikud isikud, ühiskondlikud organisatsioonid, omaalgatuslikud elanike grupid ja samuti üksikisikud. Seejuures peavad erinevad institutsioonid üksteist toetama ja oma tegevuse kooskõlastama ning igale institutsioonile tuleb anda võimetekohane ülesanne. Lõppkokkuvõttes peab see tagama kriminaalpreventsiooni efektiivsuse.

Kriminaalpreventsioon on kõige efektiivsem kohalikul tasandil, kus tunnetatakse ennetamist vajavaid probleeme kõige selgemalt ja teatakse ka kõige paremini, kuidas ja milliste vahenditega mõjutada kuriteo toimepanemist soodustavaid asjaolusid. Seetõttu ei saa kriminaalpreventsioon olla edukas, kui seda juhitakse riiklikul tasandil käsumeetodil. Sellesuunaline initsiatiiv peab tulema ikkagi altpoolt.

Oluline on tutvuda erinevates riikides läbi viidud programmidega, pidades samal ajal meeles, et kriminaalpreventsioonis ei ole olemas ainuõigeid lahendusi. Alati peab arvestama kohalike oludega ja ei ole arukas võtta mehhaaniliselt üle mujal väljapakutud lahendusi ka siis, kui need on osutunud väga edukaks.

Kriminaalpreventsiooni liigitamise esimese katse tegid Brantingham ja Faust 1976 aastal. Nende poolt välja pakutud tüpoloogia põhineb tervishoiu profülaktikamudelil, mille kohaselt on ennetustegevus jagatud kolme rühma: esmatasandi, teise tasandi ja kolmanda tasandi preventsioon. Järgnevalt vaatleme nende poolt välja pakutud tüpoloogiat lähemalt.

Esmatasandi preventsioon on suunatud kogu elanikkonnale vaadeldavas piirkonnas ja selle üldisemaks eesmärgiks on selgitada välja ja kõrvaldada kuritegude toimepanemist põhjustavad ühiskondlikud tegurid. Neid tegureid püütakse mõjutada sotsiaal-, haridus-, noorte-, majandus ja muu poliitika abil, et kaasata võimalikult suur hulk inimesi

ühiskonnaellu ja hoida ära nende marginalisatsioonist tingitud hälbiv käitumine. Tähelepanu pööratakse sellistele asjaoludele nagu elamurajoonide planeering, üldised elutingimused, elanike toimetulek ja turvalisus, tööpuudus, kodutus ja järelevalvetus.

Teise tasandi kriminaalpreventsioonitöö on suunatud riskirühmadele ehk isikutele, kes suure tõenäosusega võivad panna toime kriminaalseid tegusid. Eesmärgiks on kuritegevusele kalduvate isikute mõjutamine selliselt, et nad loobuks kuriteo toimepanemisest. Meetmed on spetsiifilisemad kui esmatasandi preventsioonis ja eesmärgi saavutamiseks tegeletakse hulkuvate või poppитеgevate noorukitega, toetatakse lahutuse äärele või majanduslikes raskustes olevaid peresid. Siia kuulub ka väärkoheldud laste avastamine, nende kaitse ja arengu toetamine.

Kolmanda tasandi kriminaalpreventsioon on suunatud juba õigusrikkumise toimepannud isikule. Eesmärgiks on ära hoida õigusrikkumise toimepannud isikute kuritegelikule teele tagasipöördumine. Kasutatavate meetmetena võib loetleda õigusrikkujale individuaalset lähenemist ehk tema õiget kohtlemist ja rehabiliteerimist. Arvestades kurjategija isikut ja tema poolt toime pandud õigusrikkumist, võib selleks olla ka tema isoleerimine ühiskonnast edaspidiste õigusrikkumiste ärahoidmiseks.

„Tavaliselt räägivad preventsioonitöötajad ja teoreetikud – ehki pisut teistsuguseid termineid kasutades – *preventsiooni kolmest põhiliigist*: kuritegelike kalduvuste mõjutamine (seda nimetatakse ka sotsiaalseks ehk õigusrikkujakeskseks kriminaalpreventsiooniks); *olustikuline kriminaalpreventsioon* ja kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon“ (Graham & Bennett 1998: 22).

Järgnevalt vaadeldakse juba lähemalt olustikulist kriminaalpreventsiooni ja tutvume selle teoreetilise alusega.

1.4. Olustikulise kriminaalpreventsiooni teoreetiline alus

Olustikulise kriminaalpreventsiooni teoreetiliste aluste silmapaistvamaid arendajaid on inglase Ronald V. Clarke¹.

Nagu märgib Clarke, on olustikulise kriminaalpreventsiooni eduka rakendamise eelduseks see, et asjaga tegelevad inimesed ja organisatsioonid oleksid kursis olustikulise preventsiooni põhimõtetega. Ainult sellisel juhul on võimalik vältida vigu ja säästa aega. Olustikuline kriminaalpreventsioon on nagu raamistik, kuhu on kogutud kokku ja mis üldistab konkreetsete kuritegudega tegelemisel omandatud kogemused. See raamistik hõlmab endas argielu ja ratsionaalse valiku teooriat, millel olustikuline kriminaalpreventsioon põhineb. Samuti mitmesuguste meetodite kogumit, mis on välja töötatud kuriteovõimaluste vähendamiseks ning kuritegevuse ümberpaiknemise teooriat. (Clarke 1997: 6)

Käesoleva lõputöö autor peab vajalikuks anda lühike ülevaade argielu ja ratsionaalse valiku teooriast, kuna sellisel juhul on lihtsam mõista olustikulise kriminaalpreventsiooni toimemehhanisme. Samuti antakse ülevaade ühest olulisemast olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisega kaasaskäivast riskist, milleks on kuritegevuse ümberpaiknemine.

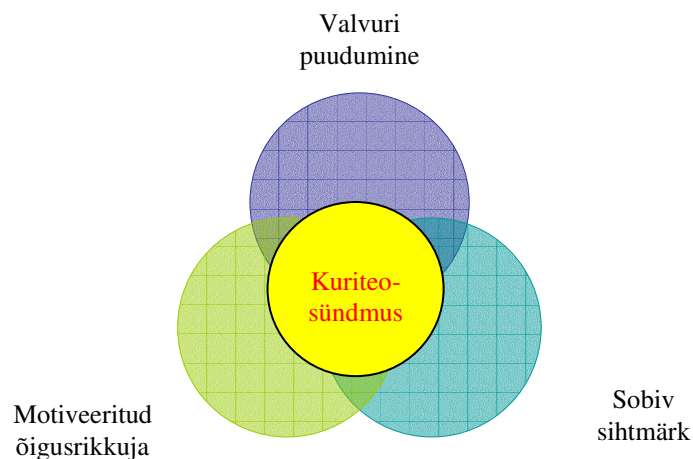
¹ Ronald V. Clarke on Rutgersi Ülikooli Kriminaalõiguse teaduskonna professor ja dekaan. Varem töötas ta Ühendkuningriigi Siseministeeriumi Uuringute ja Planeerimise Üksuse juhina, kus tal oli oluline roll olustikulise kriminaalpreventsiooni väljatöötamisel ja aluse panemisel briti kriminaalpreventsiooni uuringutele. Tema peamisi teoseid on „Situational Crime Prevention: Successful Case Studies“, mille teine väljaanne ilmus 1997. aastal.

1.4.1. Argielu teooria

Argielu teooria töötasid välja ameerika kriminoloogid Lawrence Cohen ja Marcus Felson, kes analüüsisid mitme aasta jooksul kuritegevuse statistilisi andmeid ja seostasid need ühiskonnas toimunud argielu arengute ja sündmustega. Teooria kirjeldab, miks kuriteod toimuvad ning väidab, et üldjuhul pannakse kuritegu toime ainult siis, kui ajaliselt ja ruumiliselt langevad kokku vähemalt kolm põhitingimust (vt.joonis 1):

- sobiv sihtmärk on kättesaadav;
- puudub valvur, kes võiks kuriteo ära hoida;
- motiveeritud õigusrikkuja kohalolek.

(<http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/rat.htm> 06.03.2006)

Joonis 1. Kuriteosündmuse asetleidmise kolm põhitingimust

Argielu teooria järgi võivad sobivaks sihtmärgiks olla nii isikud kui esemed. Sihtmärgi sobivust seadusrikkuja jaoks võib hinnata järgmiste kriteeriumite järgi (Traat & Markina 2005:6):

- sihtmärgi väärtus seadusrikkuja jaoks;
- sihtmärgi inertsus ehk seadusrikkuja võime seda kaasa viia;
- sihtmärgi nähtavus;
- sihtmärgi kättesaadavus.

Argielu teooria kohaselt toimub kuritegu ainult siis, kui sobiva sihtmärgi puhul puudub valvur, kes võiks kuriteo ära hoida ja motiveeritud õigusrikkuja on valmis tegu toime panema. Sealjuures on valvur “inimlik element”, kelle olemasolu ise võib juba motiveeritud õigusrikkujat veenda antud ajal ja kohas tegu mitte toime panema. Valvuriks võib olla samuti videovalvesüsteem, kuid eeldusel, et keegi jälgib monitorist toimuvat. Valvuriks võib olla ka politseipatrull, turvateenistus, naabrivalve, sissepääsu kontroll, valvemeeskond, sõbrad ja naabrid. Kõige tähtsamad valvurid on ikkagi elanikud ise.

Kolmandaks tingimuseks on motiveeritud õigusrikkuja kohalolek. Kui sellisel juhul ei ole sobilik sihtmärk piisavalt kaitstud, siis on tõenäoline, et kuritegu leiab aset. Argielu teooria läheneb kuriteole õigusrikkuja seisukohalt ja väidab, et üldreeglina panevad kuritegusid toime täiesti tavalised inimesed.

Seega pannakse kuritegu toime siis, kui vähese sisemise kontrollivõimega iniviidid sattuvad tingimustesse, kus on piisavalt ahvatlusi, soodustajateid ja vähe kontrolli (Saar jt 2002:19). Töö autori arvates võib siin tõmmata selge paralleeli Eesti argielusündmustega, kus kuriteo toimepanemise tavaliseks soodusteguriks on omaniku poolt lahti unustatud uks või aken, kaupluse seina äärde jäetud lukustamata jalgratas, autosse nähtavale kohale unustatud väärisesemed jne.

1.4.2. Ratsionaalse valiku teooria

Ratsionaalse valiku teooria töötasid 1980ndatel aastatel välja kriminoloogid Derek Cornish ja Ronald V. Clarke. See teooria on olustikulise kriminaalpreventsiooni alustalaks. Nimetatud teooria väidab, et õigusrikkujad on, nagu teisedki, ratsionaalselt kalkuleerivad inimesed, kes kaaluvad teo toimepanemisega kaasnevaid riske ja võimalikku saadavat kasu. Õigusrikkujad valivad toimepanemiseks sellise kuriteo, millest saadav kasu on suur ja millega seotud risk väike.

Teooria autorite arvates arutlevad kurjategijad enne kuriteo sooritamist väga erinevate küsimuste üle. Neid huvitab, milline maja on parim sihtmärk, kas piirkonnas on naabrivalve, kui raske on majja sisse pääseda, millist kaupa on majjas, kui kiiresti saab

kuriteokohalt lahkuda jne. Sellest lähtuvalt nad otsustavad, kas sooritada kuritegu või mitte. (<http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/rct.htm> 06.03.2006)

1.5. Olustikuline kriminaalpreventsioon

Nagu eespool rõhutatud, põhineb olustikuline kriminaalpreventsioon argielu- ja ratsionaalse valiku teorial, kombineerides need omavahel. „Olustikulise kriminaalpreventsiooni teooria põhineb eeldusel, et inimese otsust, panna toime kuritegu, mõjutavad olustikulised tegurid“ (Graham & Bennett 1998: 67). See aga tähendab seda, et muutes olustikku on võimalik vähendada kuriteovõimalusi.

„Olustikuline kriminaalpreventsioon hõlmab endas kuriteovõimaluste vähendamise meetmeid, mis on (1) suunatud spetsiifilistele kuriteoliikidele, (2) sisaldab vahetu keskkonna reguleerimist, kujundamist ja juhtimist nii süstemaatiliselt ja püsivalt kui võimalik, (3) muudab kuriteo toimeapanemise keerulisemaks ja riskantsemaks või vähendab kuriteost saadavat kasu ja seda kõike laiale õigusrikkujate ringile“ (Clarke 1997: 4).

Eeltoodust tulenevalt võib nimetada kolm olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõude rakendamise põhisuunda:

- kuriteo toimepanemist raskendavad;
- kuriteo toimepanemise riski suurendavad;
- kuriteost saadavat kasu vähendavad.

Nimetatud abinõud on efektiivsed just varavastaste kuritegude ennetamisel, nagu näiteks korterivargused, vargused autodest ja kauplusevargused.

Järgnevalt selgitatakse olustikulise kriminaalpreventsiooni kolme põhisuunda lähemalt. Eraldi käsitletakse kuritegevuse ümberpaiknemise teematikat, kuna mõne kriminoloogi arvates ei ole olustikulisest kriminaalpreventsioonist kasu, sest ühes kohas ära hoitud kuriteod kanduvad lihtsalt mujale.

1.5.1 Õigusrikkumist raskendavad abinõud

Õigusrikkumise toimepanemist raskendavad abinõud omakorda jagunevad neljaks (Traat & Markina 2005:52):

- eesmärgi saavutamise raskendamine;
- kuriteo objektile ligipääsu raskendamine;
- õigusrikkuja kõrvalejuhtimine;
- õigusrikkumise soodustegurite vähendamine.

Eesmärgi saavutamise raskendamiseks võib kasutada väga erinevaid vahendeid, millest enamus on suhteliselt odavad ja mille kasutamine argielus vähendaks kuritegude toimepanemise võimalusi oluliselt. Eesmärgiks on muuta kuriteo objektiks olev ese kurjategijale raskemini kättesaadavaks. Kõige lihtsamaks abinõuks on uste lukustamine turvalukkudega. Samuti kuuluvad siia roolilukkude kasutamine autodel, trellitatud aknad jne.

Et elanikud oleksid teadlikud selliste turvameetmete kasutamise vajalikkusest ja nende kasutamist suurendada, on vajalik viia läbi vastavaid meediakampaaniaid.

Kuriteo objektile ligipääsu raskendamise kõige lihtsamateks meetmeteks on piirdeaed või okkiline hekk ümber maja või elamusse sissepääsu kontrollimine sisetelefoniga. Samuti võib sularaha asendada pangakaartidega, mis tänapäeva Eestis on väga levinud.

Õigusrikkuja kõrvalejuhtimine tähendab seda, et ta hoitakse eemal potentsiaalsest ohvrist. Ühe meetmena võib siin nimetada liiklusvoolude ümbersuunamist, et vältida potentsiaalse õigusrikkuja juhuslikku sattumist elurajooni.

Õigusrikkumise soodustegurite vähendamiseks võib muuta raskemini kättesaadavaks õigusrikkumise toimepanemise vahendid.

1.5.2. Vahelejäämisriski suurendavad abinõud

Kuriteo toimepanemine muutub kurjategijale ohtlikumaks, kui ta teab, et ta võidakse tabada ja süüdi mõista. Esmajärjekorras on võimalik vahelejäämisriski suurendada järelevalve kaudu. Järelevalvet on kolme liiki (Graham & Bennett 1998:76-77):

- riiklik järelevalve – vara kaitsmisega ja kurjategijate avastamisega tegelevad eriväljaõppe saanud inimesed, näiteks politsei- ja turvatöötajad ning nn poedetektiivid;
- järelevalve muid tööülesandeid täites – tehakse lisäülesandeks mõnele töötajale, näiteks elu –või muu hoone majahoidjale;
- ümbruskonnavalve – naabrite omandi järele valvab iga elanik oma igapäeva tegevuses.

Riikliku järelevalvet teostab traditsiooniliselt politsei, kelle kohustuseks Politseiseaduse § 12 lg 1 p 1³ kohaselt on muuhulgas kaitsta kodanike vara ja omandit õigusvastaste rünnete eest. Politsei ülesandeks on ka kuritegude avastamine ja patrullimine avaliku korra tagamiseks.

Turvatöötajate osa kodanike ja ettevõtete vara kaitsmisel suureneb Eestis pidevalt. Suuremates kaubanduskeskustes on valvet pidavad turvatöötajaid ja valvekaamerad juba igapäevane. Samuti on kauplustes võetud kasutusel turvavaravad, mis suurendavad vahelejäämisriski oluliselt.

Järelevalvet võivad teostada väga edukalt ka isikud, kes teevad seda oma põhiülesannete kõrvalt. Näiteks ühiselamus valvelauas viibiv isik või majahoidja.

Vahelejäämisriski võib suurendada ka selline lihtne abinõu nagu valgustatud tänavad ja trepikojad. Antud küsimusele pööravad üha suuremat tähelepanu ka kohalikud omavalitsused. Varem võis täheldada, et rahapuudusele viidates lülitati öisel ajal tänavavalgustus välja.

³ Politseiseadus. 20.09.1999.-RT I 1990, 10, 113, RT I 2005, 71, 548

Ka valvesignalisatsioonide paigaldamine oma elukohta või autosse ei ole midagi muud, kui vahelejäämise riski suurendav abinõu.

1.5.3. Õigusrikkumisest saadavat tulu vähendavad abinõud

Õigusrikkumisest saadavat tulu vähendavate abinõude eesmärk on muuta kuriteo toimepanemine kurjategejale võimalikult ebakasulikuks, mille tulemusena võib ta üldse loobuda kuriteo toimepanemisest.

Kõige tavalisemaks meetmeks on siin omandi märgistamine. Sellist võtete on inimkond kasutanud juba pikka aega, kui mõelda näiteks kariloomade märgistamisele. Ka tänapäeval soovitatakse omanikel oma vara märgistada, kuna sellisel juhul muutub vargal esemete realiseerimine keerulisemaks. Samuti aitab see omanikul ära tunda varastatud esemeid ja muudab lihtsamaks kuritegude avastamise.

Kuna suurem osa vargusi pannakse toime edasimüümise eesmärgil, võib väga edukaks meetmeks osutuda kokkuostu kohtade kontrollimine või siis kokkuostu reguleerimine. Näiteks jõustus 2001. aasta mais muudatus jäätmeseaduses, millega muudeti elektrijuhtmete kokkuostu korda ja mille tulemusena vähenes järsult metallivarguste arv.

1.5.4. Kuritegevuse ümberpaiknemine

Olustikulise preventsiiooni abinõud võivad kuriteo selle toimepanemise kohas küll ära hoida, kuid samas võidakse kuritegu toime panna teises kohas või teisel ajal ning kuritegevuse üldseisund seetõttu ei muutu. Kuritegevus võib ümber paikneda erinevatel viisidel.

Kuritegevuse ümberpaiknemise liigid võivad olla (Graham & Bennett 1998:91):

- ajutine – kuritegu pannakse toime teisel ajal;
- taktikaline – kuritegu pannakse toime teisel viisil;
- eesmärgiline – kuritegu pannakse toime teise objekti suhtes;
- territoriaalne – kuritegu pannakse toime teisel territooriumil;
- funktsionaalne – pannakse toime teist liiki kuritegu.

Kuritegevuse ümberpaiknemise olemuse ja ulatuse üle on palju vaieldud. On olemas selgeid näiteid kuritegevuse ümberpaiknemise kohta, kuid samas näitavad paljud uuringud, et ümberpaiknemine ei toimu mitte alati või toimub piiratud ulatuses. Probleem on selles, et väga raske on ümberpaiknemise tegelikku ulatust usaldusväärselt hinnata. Samas ei saa eitada, et kuritegevuse ümberpaiknemine on kriminaalpreventsiioonile ohuks ning sellega tuleb arvestada preventsiioonikavade koostamisel.

Kuigi väidetavalt on ümberpaiknemine alati negatiivne, on siiski võimalik leida selles ka positiivseid jooni. Teiseks võimaluseks ongi ümberpaiknemist hinnata ümberpaiknemise mõju kaudu:

- positiivne – antud kuriteo liik paikneb ümber vähem tõsiseks või õigusrikkuja jaoks suurema riskiga seotud ja vähem tulutoovaks või tervikuna vähem kahju tekitavaks kuriteoks. See on positiivne, kuna kuritegevus tervikuna väheneb;
- neutraalne – kuritegu paikneb ümber teiselaadseks, kuid sama ohtlikuks kuriteoks;
- õiglane – preventsiioon tegeleb inimestega, kes langevad kuriteo ohvriks korduvalt ja sellega seoses saavutatakse kuritegevuse õiglasem jaotumine ühiskonnas;

- negatiivne – õigusrikkumised paiknevad ringi tõsisemateks, kurjategijatele suuremat kasu toovateks ning suuremat sotsiaalset kahju tekitavateks kuritegudeks;
- ligimeelitav – tegevused või kohad meelitavad ligi kuritegevust teistest piirkondadest või teist tüüpi kuritegevust.

(http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/displacement_theory.htm 05.03.2006)

Kuritegevuse ümberpaiknemine on probleem, millega tuleb olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel kindlasti arvestada. Tuleb kavanda abinõud, mis muudavad seda riski väiksemaks. Kuid eeltoodust selgus ka, et kui ümberpaiknemine toimubki, ei pruugi see olla ainult negatiivne.

2. KRIMINAALPREVENTSIOON VILJANDI MAAKONNAS

2.1. Viljandi maakonna üldiseloostus

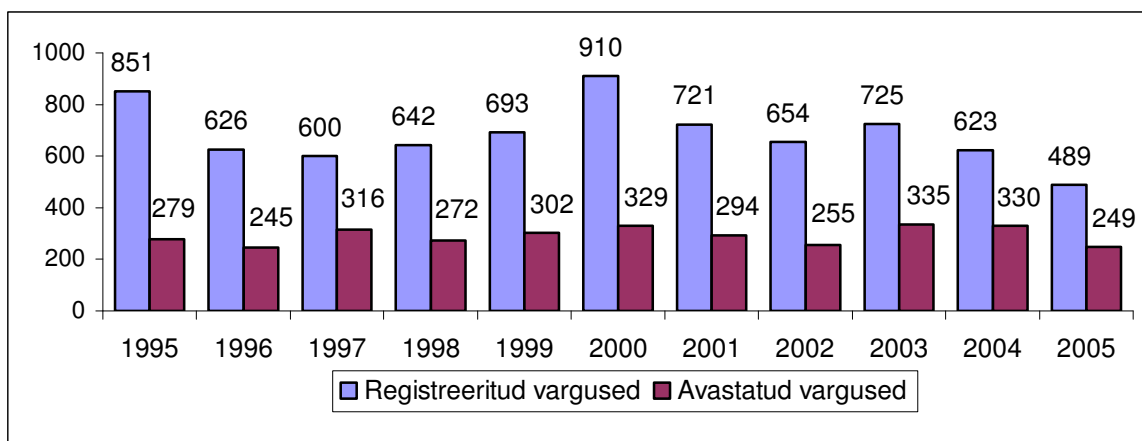
Viljandi maakond paikneb Eesti Vabariigi lõunaosas, ulatudes riigi lõunapiirist keskosani ja hõlmates 3 589,1 km² suuruse maa-ala, olles sellega pindalalt kolmas maakond riigis. Naabermaakondadeks on põhjas Järvamaa, idas Tartumaa, kirdes Jõgevamaa, kagus Valgamaa ja läänes Pärnumaa.

Viljandi maakonnas on 2005. aasta alguse seisuga 15 omavalitsusüksust. Maakonnakeskuseks on Viljandi linn. Viljandi maakonnas on 6 linna(2 vallasisesed linnad), 8 alevikku ja 253 küla. Statistikaamet andmetel elas 2005. aasta alguses Viljandimaal kokku 56 616 elanikku, kellest 20 354 on Viljandi linna elanikud(Statistikaamet. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/Rahvastik.asp> 16.04.2006).

2.2. Varguste struktuur ja dünaamika Viljandi maakonnas

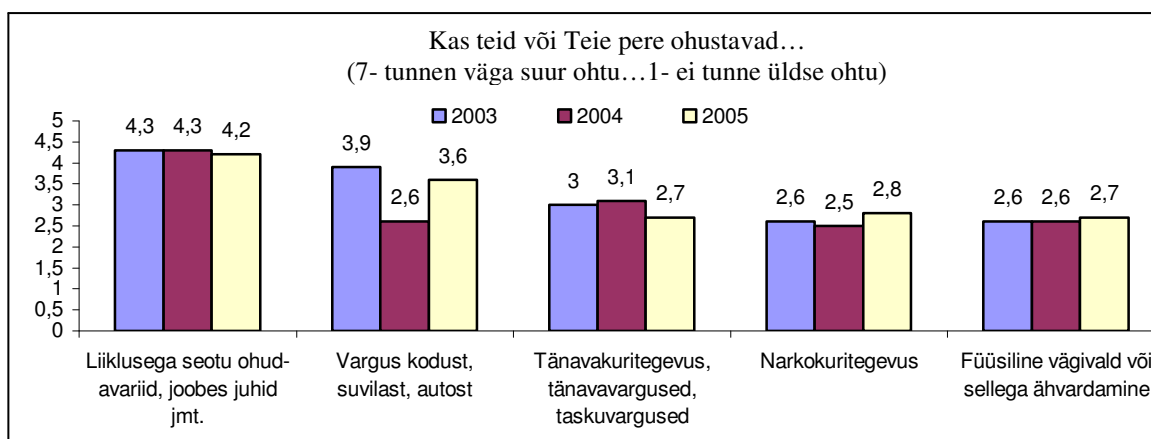
Registreeritud varguste analüüs põhineb politsei ühtsel infosüsteemil POLIS, mis võeti praeguses Viljandi politseiosakonnas täies mahus kasutusele 2000. aastal. Eeltoodust tulenevalt on põhjalikumalt analüüsitud varguste struktuuri ja dünaamikat ajavahemikul 2000-2005.

Analüüsides Viljandi maakonnas ajavahemikul 1995-2005 registreeritud varguste üldandmeid, võib täheldada nende arvu küllaltki suurt muutumist(joonis 2). Kui 2000. aastal registreeriti 910 vargust, siis 2005. aastal registreeriti neid 489. Seega on viimasel kuuel aastal registreeritud varguste üldarv Viljandi maakonnas vähenenud 421 varguse võrra ehk 53,7%. Analüüsist tulenevalt on samal ajavahemikul avastatud varguste arv langenud 80 võrra. Samas avastati 2000. aastal 36,1% registreeritud vargustest ning 2005. aastal 50,9%.

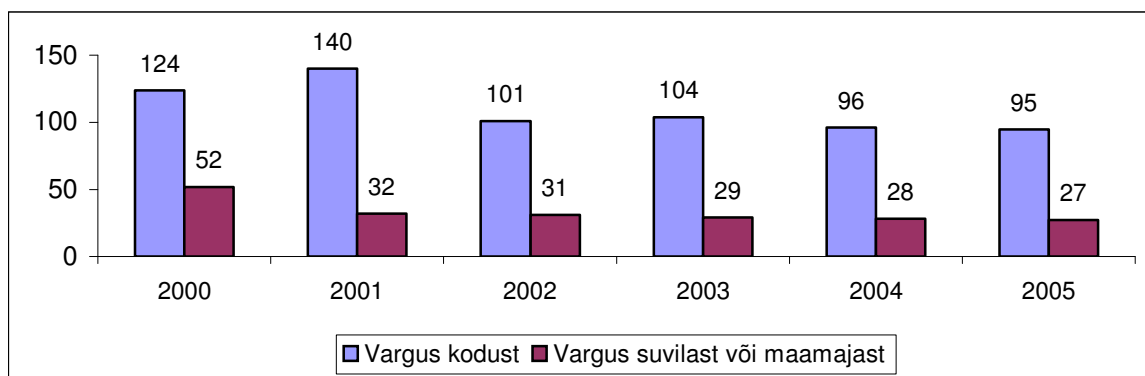
Joonis 2. Registreeritud ja avastatud vargused Viljandi maakonnas aastatel 1995-2005

Eeltoodust nähtub, et viimastel aastatel on registreeritud varguste arv Viljandi maakonnas oluliselt vähenenud. Kuigi selle tulemusena peaks inimeste turvatunne suurenema, ei kinnita seda 2005. aastal Politseiameti poolt tellitud ja TNS Emori poolt läbi viidud küsitlusuuring „Elanike hinnangud Eesti Politseile“ (<http://siseveeb.polsise/cms/kuva.php?id=122> 05.03.2006). Uuringu tulemusena selgus, et võrreldes 2004. aastaga tunnevad Viljandi maakonna inimesed suuremat ohtu varguse suhtes kodust, suvilast ja autost (joonis 3). Samal ajal on ohutunne tänavakuritegevuse suhtes langenud ja füüsilise vägivalda või sellega ähvardamise osas jäänud praktiliselt muutumata.

Joonis 3. Küsitlusuuringu „Elanike hinnang Eesti Politseile“ tulemus Viljandi maakonnas

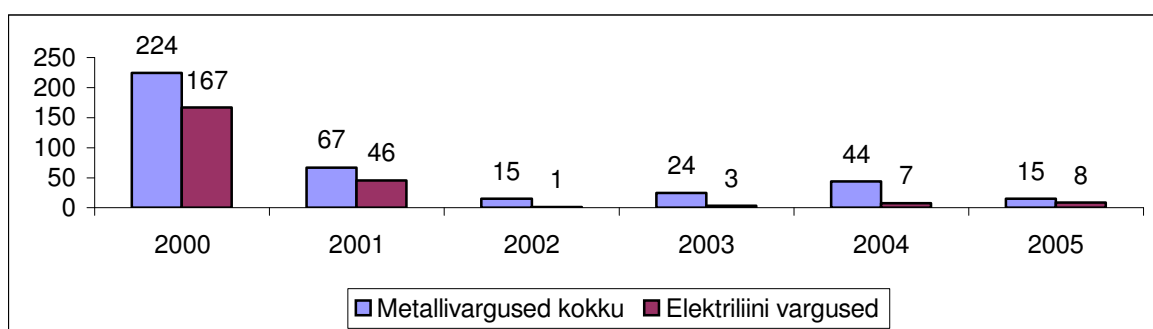
Järgnevalt analüüsitakse Viljandi maakonnas registreeritud vargusi kodust, suvilast või maamajast. Võib täheldada, et viimasel neljal aastal siin olulist muutust ei ole toimunud (joonis 4). Nimetatud asjaolu võib olla ka üheks põhjuseks, miks inimeste ohutunne nimetatud varguste osas ei ole langenud.

Joonis 4. Viljandi maakonnas registreeritud vargused kodust, suvilast ja maamajast aastatel 2000-2005

Et selgitada välja, millist liiki varguste vähenemisest on tingitud varguste üldarvu nii suur vähenemine, on järgnevalt analüüsitud värvilise metalli- ja metsavargusi ning muid varguse liike.

Värvilise metalli vargusi registreeriti Viljandi maakonnas 2000. aastal 224, millest 167 ehk 74,5% moodustasid elektriliini vargused (joonis 5). Nimetatud varguste arv vähenes järsult peale seda, kui 2001. aasta mais jõustusid muudatused jäätmeseaduses, millega lubati liinijuhtmete kokkuostu ainult eritingimustel. Antud juhtum on ka heaks näiteks ühe olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõu (õigusrikkumisesest saadavat tulu vähendava abinõu) efektiivsusest varguste ennetamisel.

Joonis 5. Registreeritud värvilise metallivargused Viljandi maakonnas aastatel 2000-2005

Sarnaselt värvilise metalli varguste arvu vähenemisega, on vaadeldaval perioodil oluliselt vähenenud ka metsavarguste arv. Kui 2000. aastal registreeriti Viljandi maakonnas kokku 110 metsavargust, siis järgnevatel aastatel on nende arv pidevalt vähenenud, ning 2005. aastal registreeriti neid ainult 27. Vargusi autost registreeriti 2000. aastal 60. Järgneval

kolmel aastal nende arv küll tõusis, kuid viimasel kahel aastal on toimunud jällegi vähenemine(lisa 1, joonis 13).

Registreeritud varguste arv trepikojast on viimasel kuuel aastal jäänud praktiliselt samaks, kuid varguste arv keldrist on oluliselt vähenenud(lisa 1, joonis 14). Nii registreeriti 2000. aastal 33 keldrivargust ja 2005. aastal 7 vargust keldrist.

Väga suure osa kõigist vargustest moodustavad jalgrataste, mobiiltelefonide ja rahakottide vargused(lisa 1, joonis15). Jalgrataste vargused on ajavahemikul 2000-2005 pidevalt vähenenud. Samas ei ole mobiiltelefonide ja rahakottide varguste osas suurt kõikumist toimunud.

Viimastel aastatel on registreeritud varguste koguarv Viljandi maakonnas oluliselt vähenenud. Kõige suurem osa on selles värvilise metalli ja metsavarguste arvu vähenemisel. Endiselt on probleemiks vargused eluruumidest, millele ennetamisele peab politsei edaspidi suuremat tähelepanu pöörama.

2.4. Kriminaalpreventsiooni areng Viljandi maakonnas

Selgitamaks välja Viljandi maakonnas tegutsevate turvafirmade ja naabrivalve organisatsiooni arengut, vestles lõputöö autor nimetatud organisatsioonide esindajatega.

Viljandi maakonnas on esindatud kaks turvafirmat ja nendeks on AS Falck Lääne-Eesti ja Securitas AS Viljandi. Mõlemad firmad alustasid Viljandi maakonnas tegevust 1998. aastal. Aasta-aastalt on mõlema firma klientide arv suurenenud. Nii on AS Falck Lääne-Eesti Viljandi esindusel 25. aprilli 2006 aasta seisuga kokku 317 klienti, kellest 246 on äri- ja 71 erakliendid. Turvafirma Securitas AS Viljandi osakonnal on kokku 403 klienti, kellest 35 on erakliendid. Turvafirmaga Falck on politseil sõlmitud ka koostööleping.

MTÜ Eesti Naabrivalve loodi 5. mail 2000. aastal ja Viljandi maakonnas alustas Naabrivalve tegevust 2003. aasta suvel. Esimene naabrivalve sektor(Kullamäe sektor) moodustati Viljandi linnas 03.11.2003. Naabrivalve areng on olnud edukas ning

käesolevaks ajaks on Viljandi linnas moodustatud juba 38 naabrivalve sektorit. Viljandi linnas on naabrivalesse kaasatud kokku 910 kodu. 2005 aasta kevadel ja suvel moodustati esimesed naabrivalve sektorid ka väljaspool Viljandi linna. Siis moodustati naabrivalve sektorid Abja vallas Penuja külas ja Karksi-Nuia linnas, kus kokku kaasati 39 kodu.

Autori isikliku kogemuse põhjal on alates 1991. aastast Viljandi maakonnas piirkonnakonstaablite tegevuse korraldamisel lähtunud kogukonnakesksuse põhimõttest. Seda nõuab ka piirkondliku politseitöö juhend, mis sätestab, et piirkondliku politseitöö eesmärk on lähendada politseid kogukonnale⁴. Valdavalt head suhted on loodud kõigi kohalike omavalitsustega. 09. märtsil 2006 aastal toimus Viljandi politseiosakonnas politsei ja kohaliku omavalituse juhtide kohtumine, millest võtsid osa ka politseiprefekt ja Viljandi maavanem. Esindatud olid kõik omavalitsused.

Politsei kriminaalpreventiivtöö juhendi⁵ kohaselt suunatakse politsei tegevus kuritegude ärahoidmisel koostöös elanikkonna ja kohalike omavalitsustega eelkõige situatsiooniliste preventiivmeetmete rakendamisele. Töö autori arvates on politsei seda ka teinud. Suurenenud on Viljandi maakonna ajalehes SAKALA ja kohalikes vallalehtedes avaldatud artiklite arv, millega on informeeritud kogukonda ja seda teenindavaid institutsioone piirkonna õiguskorra seisundist ja turvalisuse tagamise meetmetest.

2005. aasta alguses viis Julgestuspolitsei Korrakaitseosakonna Süüteoennetuse talitus kohalike omavalitsuste juhtide seas läbi ankeetküsitluse, mis käsitles piirkondliku politseitöö korraldamisega seonduvaid küsimusi (http://koduleht.polsise/Osakonnad/Annala/Uploads/Omavalitsusjuhtide_kysitus_2005.doc. 02.03.2006). Küsitluse tulemusena selgus, et 84% Viljandi maakonna omavalitsusjuhtidest on piirkonna konstaablite tööga pigem rahul. Samuti selgus, et 83% Viljandi maakonna omavalitsustes ei ole moodustatud töögruppi, mis tegeleks kriminaalpreventsiooni või turvalisuse küsimusega. Selliste töögruppide moodustamine oleks aga kindlasti vajalik igas omavalitsuses.

⁴ Piirkondliku politseitöö juhend.

⁵ Politsei kriminaalpreventiivtöö juhend.

3. EMPIIRILINE UURING

3.1. Empiirilise uurimuse vajalikkuse põhjendus

Nii nagu terves Eestis, on ka Viljandi maakonnas, üheks kõige levinumaks kuriteo liigiks vargused, mis 2005. aastal moodustasid kõigist registreeritud kuritegudest ligi 41%. Vargused on ka kuriteoks, mis vähendavad oluliselt inimeste turvatunnet, eriti kui tegemist on vargusega eluruumidest. Seda kinnitab 2005. aastal Politseiameti poolt tellitud ja TNS Emori poolt läbi viidud küsitlusuuring „Elanike hinnangud Eesti Politseile“, mida on käsitletud eespool.

Vajalik on otsida täiendavaid võimalusi varguste arvu vähendamiseks. Praktikuna võib töö autor väita, et väga paljudel juhtudel oleks saanud kannatanu ise varguse juba eos ära hoida, kasutades selleks kõige lihtsamaid vahendeid. Tihti saabki vargus võimalikuks tänu unustatud piasjadele, kas omaniku hoolimatuse või siis oskamatuse tõttu oma vara kaitsta. Sageli on probleemiks ka see, et inimene ei usu, et just tema ise võib sattuda varvastase kuriteo ohvriks.

Varguste edasiseks vähendamiseks on vajalik rakendada olustikulisi ennetusmeetmeid. Selleks, et nimetatud meetmete rakendamine oleks asjakohane ja tõhus, on vajalik teada nende meetmete toimetehhanisme ning tõhusust enamlevinud varguste ennetamisel. Vajalik on ka teada, millised asjaolud mõjutavad varguste toimepanemist.

Kriminaalpreventsiooni edukuse eelduseks on hea koostöö erinevate asjaga seotud institutsioonide vahel. Vajalik on teada, milliste asutuste ja institutsioonidega peab politsei tegema koostööd ning milline on selle juures politsei roll.

Eeltoodud küsimustele vastuste saamiseks on vajalik viia läbi empiiriline uurimus, kuna autorile teadaolevalt ei ole sellesuunalisi uurimusi Viljandi maakonnas varem teostatud.

3.2. Empiirilise uurimuse meetodika

Selgitamaks välja erinevate kriminaalpreventsiooniga tegelevate ametkondade esindajate seisukohti ning ettepanekuid olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamise kohta, teostati lõputöö käigus empiiriline uuring, mille läbiviimiseks kasutati ankeetküsitluse meetodit(lisa 2).

Ankeetküsitlus viidi läbi kvalitatiivuuringuna järgmiste sihtgruppidega:

- kriminaalhooldusametnikud;
- prokurörid,
- omavalitsustöötajad;
- politseiametnikud.

Ankeetküsitlus viidi läbi kontrollitud küsitlusena(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005: 183). Küsitluse käigus andis töö autor ankeedid uuritavatele isiklikult kätte. Selle juures täpsustati ankeeti täitmise nõudeid ja vastati tekkinud küsimustele. Samuti lepiti kokku ankeetide kättesaamise aeg ja viis.

Käesoleva töö autor taotles politseis uuringute läbiviimiseks loa vastavalt Politseiametis kehtestatud korrale uurimustööde kooskõlastamise komisjonilt. Vastav luba anti 28.03.2006.

Järgnevalt on antud ülevaade eeltoodud uuringu meetodikast ja uuritavate valimist.

3.2.1. Ankeetküsitluse läbiviimise meetodika ja valimi kirjeldus

Ankeetküsitlus viidi läbi kirjalikult ajavahemikul 10.03.-13.04.2006. Küsimustik(lisa 2) koostati autori poolt ja selles kasutati kolme tüüpi küsimusi:

1. valikvastustega küsimused, kus olid antud vastusevariandid, mille hulgast vastaja pidi tähistama ristiga talle sobiva vastusevariandi;

2. skaalal põhinevad küsimused, kus oli toodud erineva tugevusastmega väited, millest vastaja pidi valima endale sobivaima vastusevariant. Kui loetelus puudus küsimustiku täitja arvates sobivaim variant, siis võis ta selle ise lisada;
3. avatud küsimused, mille puhul esitati ainult küsimus ning jäeti vastajale võimalus anda vastus oma sõnadega.

Küsimustik koosnes 139 küsimusest ja selle oli ka sotsiaaldemograafiliste andmete blokk vastaja enda kohta.

Küsitletute valimi moodustasid Viljandi maakonna erinevate ametkondade esindajad, kes oma igapäevases töös puutuvad kokku kuritegevuse vastase võitlusega, kas otseselt või kaudselt.

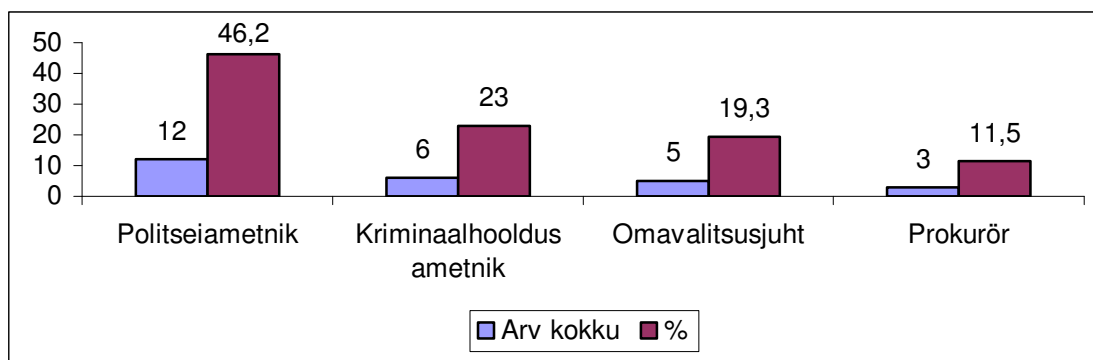
3.3. Uurimistulemused ja nende analüüs

3.3.1. Küsitletud isikute sotsiaaldemograafilised tunnused

Küsitletud isikutelt peeti käesoleva uurimuse raames vajalikuks küsida andmeid järgmiste sotsiaaldemograafiliste näitajate kohta: sugu; vanus; haridus; ametikoht ja tööstaaž antud ametikohal.

Kokku küsitleti antud uurimuse raames 12 vanem- ja kõrgemat politseiametniku, 3 prokuröri, 6 kriminaalhooldus ametnikku ja 5 omavalitsusjuhti, sealjuures oli mehi 58% ja naisi 42% kõigist küsitletutest(lisa 3, joonis 16).

Kui vaadata küsitletud isikute jagunemist ametikohtade järgi, siis selgub, et politseiametnike oli kõigist vastajatest 46,2%, kriminaalhooldusametnike 23%, omavalitsusjuhte 19,3% ja prokuröre 11,5%(joonis 6).

Joonis 6. Vastajate jagunemine ja osakaal ametikohtade järgi

Vanuselisel oli kõige enam esindatud vahemik 31-40 aastat, kuhu kuulub 38% ehk 10 vastanut (vt lisa 3, joonis 17). Järgmisena on esindatud vanuserühm 41-50 aastat, kuhu kuulub 27% vastanutest. Vanuserühma 21-30 aastat kuulub 19% ja vanuserühma 51-60 aastat 15% vastanutest.

Hariduse järgi oli küsitlevatest kõige enam esindatud isikud, kellel oli kõrgem juriidiline või muu kõrgharidus (lisa 3, joonis 18). Nende osakaal oli kõigist küsitletutest 58%. Politseiline kõrgharidus oli 19% küsitletutest. Ülejäänud küsitletutel oli kas kõrgharidus omandamisel või oli neil politseiline keskeriharidus.

Kui vaadata küsitletud isikute staaži antud ametikohal, siis selgub, et kõige enam ehk 46% küsitletutest on töötanud oma ametikohal kuni 5 aastat (vt lisa 1, joonis 19). 27% küsitletutest omab staaži 6-10 aastat, 15% küsitletutest üle 15 aasta ja 12% küsitletutest 11-15 aastat.

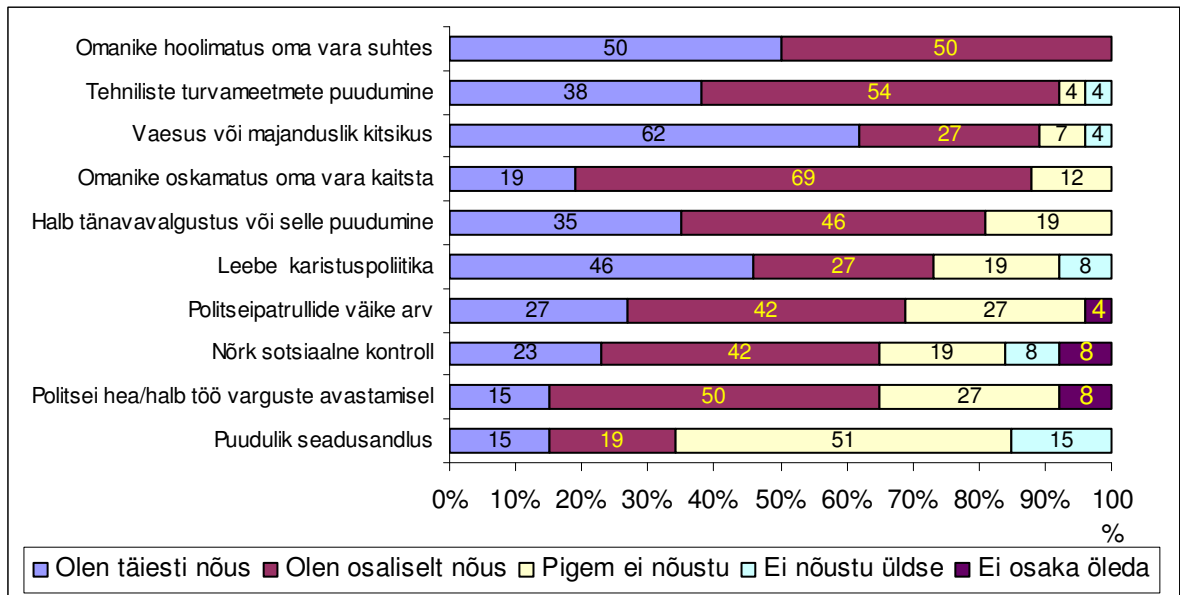
Vajalikuks peeti ka küsida, kas ankeedi täitnud ametnikud oma igapäevases töös omavad kokkupuudet kriminaalpreventsiooni alase tegevusega. Jaatavalt vastas sellele küsimusele 25 ehk 96,1% vastanutest. Üks vastaja (vallavanem) oli seisukohal, et ta ei oma just igapäevast kokkupuudet, kuid antud küsimusega tuleb tal aeg-ajalt tegeleda.

Tehes kokkuvõtte ankeetküsitluses osalenud ametnike sotsiaaldemograafilistest andmetest, võib väita, et kõige enam on esindatud 31-40 aasta vanused, kuni 5 aastase staažiga ning kõrgharidusega ametnikud. Peaaegu pooled ehk 46,2% kõigist küsitletutest olid politseiametnikud. Meeste osakaal kõigist küsitletutest oli 58%. Samuti selgus, et kõik vastajad omavad oma töös kokkupuudet kriminaalpreventsiooni alase tegevusega.

3.3.2. Küsitletud isikute hinnang varguste põhjustele

Ankeedis teises osas paluti vastajatel anda oma hinnang 5 palli skaalas, kui oluliselt toodud asjaolud mõjutavad nende arvates varguste toimepanemist(lisa 2). Nimetatud oli kokku 10 erinevat asjaolu ning oli antud võimalus ka vastajal endal kirjutada mingi muu asjaolu, mis tema arvates mõjutab varguste toimepanemist.

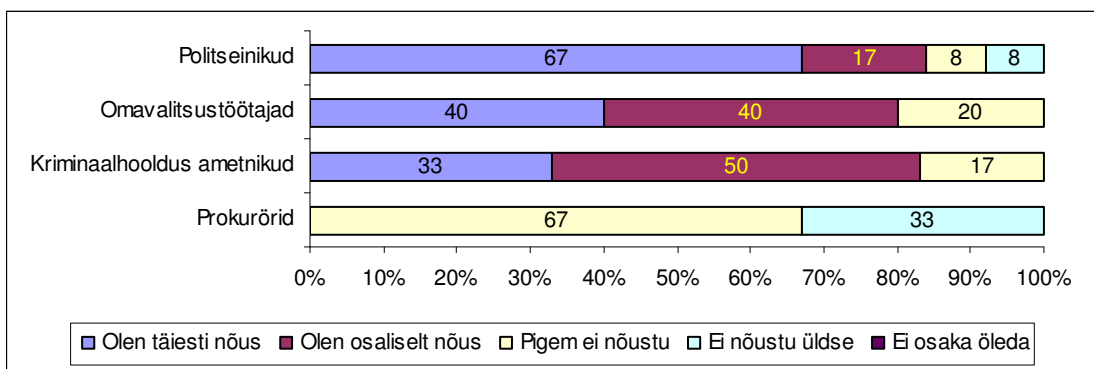
Küsitluse tulemusena selgus, et kõige enam mõjutab varguste toimepanemist omanike hoolimatus oma vara suhtes ja tehniliste turvameetmete puudumine(joonis 7). Samuti on olulisteks põhjusteks vaesus või majanduslik kitsikus, millega nõustus täielikult või osaliselt kokku 89% vastajatest.

Joonis 7. Varguste toimepanemise põhjused

Kui enamusel juhtudest jagunesid vastused erinevate vastajate grupid lõikes suhteliselt ühtlaselt, siis karistuspoliitika mõjust varguste põhjustele esines suur lahknevus. Nimelt eristusid siis ülejäänud vastajatest selgelt prokurörid, kes kõik pigem või üldse ei nõustunud, et varguste põhjusteks on leebe karistuspoliitika(joonis 8).

Sellela, et varguste põhjuseks oleks puudulik seadusandlus, pigem või üldse ei nõustunud 66% vastajatest.

Joonis 8. Leebe karistuspoliitika osa varguste põhjusena erinevate vastajagruppide lõikes

Omalt poolt pakkusid varguste toimepanemist mõjutava asjaolu välja kokku neli vastajat ja nad nimetasid alkoholi ja narkootikumide tarbimist, tööpuudust ning sotsiaalset ebavõrdsust.

Vastajatel oli antud ka võimalus omalt poolt midagi lisada. Seda tegi kokku 11 vastajat. Järgnevalt on toodud lõputöö autori arvates olulisemad vargusi põhjustavad asjaolud. Alaealiste puhul toodi välja kambavaim ja tunnustuse saamiseks sõpradele oma võimete demonstreerimine. Samuti nimetati, et alaealised suhtuvad varguse toimepanemisse, kui millessegi põnevasse, mõtlemata hilisematele tagajärgedele. Nimetati ka seda, et ühiskonnas tervikuna puudub erandita negatiivne hoiak vargustesse (raha ei haise, kui ei oska rikastuda, siis oled loll ja laisk). Samuti toodi välja see, et inimesed on ükskõiksed ümberringi toimuva suhtes, kui just temalt endalt midagi ei varastata.

Tehes eeltoodust kokkuvõtte võib väita, et Viljandi maakonnas töötavate õiguskaitseorganite ametnike ja omavalitsusjuhtide arvates on varguste peamiseks põhjusteks *omanike hoolimatus oma vara suhtes, tehniliste turvameetmete vähene kasutamine ning vaesus või majanduslik kitsikus*.

Uurimistulemused ühtivad siin Jüri Saare ja teiste kriminoloogide seisukohaga, kelle arvates varavastase kuritegevuse üldiseks motivatsiooniliseks taustaks Eestis võib pidada tarbimisele orienteeritud elulaadi ja varanduslikku diferentseerumist. Teiseks varavastast kuritegevust soodustavaks faktoriks on materiaalsete väärtuste vähene kaitse, mis on seotud omanike oskamatus või teadmatus. Kolmandaks tuleb nimetada varastatu

turustamise võimaluste olemasolu, sest enamik vargusi pannakse toime edasimüügi eesmärgil.(Saar jt 2002: 62)

3.3.3. Küsitletute hinnang olustikuliste ennetusmeetmete tõhususele enamlevinud varguste vähendamiseks

Küsimustiku kolmandas osas küsiti esimese küsimusena, kas vastaja arvates olustikuline kriminaalpreventsioon vähendab varguste arvu(lisa 2). Jaatavalt vastas sellele küsimusele 25 ehk 96,1% vastanutest ja üks vastaja ei osanud küsimusele vastata.

Järgnevalt paluti vastajatel hinnata 4 palli skaalal erinevate olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju enamlevinud varguste kohta. Ennetusmeetmetena oli nimetatud 14 erinevat meetet ning varguse liigid, mille kohta arvamust paluti avaldada, olid järgmised: murdvargus autost; murdvargus kodust; murdvargus asutuse ruumidest; metsavargus; vargus tänavalt ja nn pisivargused kauplustest. Iga varguse liigi juures oli antud vastajale võimalus lisad vabalt veel mõni ennetusmeede ning vastajale oli soovi korral võimalik ka midagi omalt poolt lisada. Järgnevalt on käsitletud iga varguse liiki eraldi. Antud vastuste alusel koostati tabelites pingerida.

Esiteks küsiti arvamust nimetatud ennetusmeetmete preventiivsest mõjust *murdvarguse kohta autost*(lisa 2). Antud vastustest nähtub, et 92,3% vastajatest arvas, et väga tõhus meede on häiresignalisatsioon(tabel 1). Vastajatest 84,6% arvas, et väga tõhus on ka valvega parkla ning väärtuslike esemete autost eemaldamine või peitmine. 76,9% ulatuses peeti väga tõhusaks ka valvurit või turvameest.

Täiendava ennetusmeetme pakkus välja ainult üks vastaja, kes nimetas odava auto muretsemist.

Tabel 1. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust murdvarguse kohta autost

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Häiresignalisatsioon	92,3	7,7	0	0
Valvega parkla	84,6	7,7	0	7,7
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	84,6	7,7	7,7	0
Valvur või turvamees	76,9	15,4	0	7,7
Turvauks ja- lukk	65,4	15,4	0	19,2
Kuri koer varga hirmutamiseks	65,4	30,8	0	3,8
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	61,5	11,5	0	26,9
Tänavavalgustuse parandamine	57,5	34,6	0	7,7
Politseipatrullide arvu suurendamine	57,7	34,6	3,8	3,8
Valvekaamera	53,8	38,5	0	7,7
Naabrivalve arendamine	50	42,3	3,8	3,8
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	42,3	38,5	7,7	11,5
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	42,3	19,2	11,5	26,9
Kõrge aed ümber maja	26,9	53,8	7,7	11,5

Antud küsimust soovis kommenteerida kokku 8 vastajat. Järgnevalt on välja toodud lõputöö autori arvates nendes olulisemad. Ühe vastaja arvates õpetab turvavahendite propageerimine meedias ka kurjategijaid ja sellega kaob nende efektiivsus. Nimetati ka selliseid asjaolusid nagu ennetusmeetmete dubleerimine, sõiduki parkimine nähtavale kohale ja ööseks garaaži. Samuti toodi välja see, et kuigi inimesed on väga teadlikud turvameetmete kasutamise vajalikkusest, tihti unustatakse need või ei hoolita oma varast piisavalt.

Teiseks küsiti vastajate arvamust nimetatud ennetusmeetmete preventiivsest mõjust *murdvarguse kohta kodust*(lisa 2). Antud vastustest nähtub, et üle 80% kõikidest vastajatest pidas väga tõhusaks meetmeks häiresignalisatsiooni, turvaust või -lukku ja spetsiaalseid ukse- ja aknatrelle(tabel 2). Naabrivalve arendamist pidas väga tõhusaks 69,7% ja kurja koera varga hirmutamiseks 76,9% kõikidest vastajatest. Samal ajal pidas tänavavalgustuse parandamist väga tõhusaks 34,6% vastajatest. Täiendavalt ükski vastaja ennetusmeetmeid ei nimetanud.

Tabel 2. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust murdvarguse kohta kodust

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Häresignalisatsioon	92,3	7,7	0	0
Turvauks ja- lukk	84,6	11,5	3,8	0
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	84,6	11,5	0	3,8
Valvur või turvamees	73,1	15,4	0	11,5
Kuri koer varga hirmutamiseks	76,9	23,1	0	0
Naabrivalve arendamine	69,2	23,1	3,8	3,8
Politseipatrullide arvu suurendamine	50	38,5	7,7	3,8
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	46,2	23,1	11,5	19,2
Valvekaamera	42,3	38,5	3,8	15,4
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	38,5	42,3	7,7	11,5
Tänavavalgustuse parandamine	34,6	50	7,7	7,7
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	34,6	38,5	11,5	15,4
Kõrge aed ümber maja	26,9	50	11,5	11,5
Valvega parkla	26,9	15,4	23,1	34,6

Oma kommentaari lisas kokku 7 vastajat. Järgnevalt on välja toodud lõputöö autori arvates nendes olulisemad. Üks vastaja arvas, et kodust pikemaks ajaks lahkudes tuleb enda eemaloleku varjamiseks lasta naabritel eemaldada postkastist ajalehed. Ennetusmeetmeid peaks dubleerima, kuna ainult ühest võib jääda väheks. Nimetati ka seda, et inimesed soovivad oma vara turvata, kuid turvafirmade valve ja signalisatsioonide hind on enamuse inimeste jaoks kallis. Toodi välja ka asjaolu, et kõrge aed võib pigem soodustada varaste tegevust, kuna varjab neid naabrite ja teiste võimalike tunnistajate eest.

Järgnevalt küsiti vastajate arvamust nimetatud ennetusmeetmete preventiivsest mõjust *murdvarguse kohta asutuse ruumidest*(lisa 2). Küsimusele antud vastustest nähtub, et üle 90% vastajatest pidas väga tõhusaks ennetusmeetmeks häresignalisatsiooni, turvaust või – lukku ning spetsiaalseid akna- või uksetrelle(tabel 3). Üle 80% vastajatest pidas väga tõhusaks meetmeks valvekaamerat, valvurit või turvameest. Täiendavaid ennetusmeetmeid ükski vastaja välja ei pakkunud.

Tabel 3. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust murdvarguse kohta asutuse ruumidest

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Häresignalisatsioon	96,2	3,8	0	0
Turvauks ja- lukk	92,3	7,7	0	0
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	92,3	7,7	0	0
Valvur või turvamees	84,6	15,4	0	0
Valvekaamera	80,8	19,2	0	0
Kuri koer varga hirmutamiseks	50	30,8	7,7	11,5
Tänavavalgustuse parandamine	46,2	38,5	7,7	7,7
Politseipatrullide arvu suurendamine	42,3	50	3,8	3,8
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	42,3	46,2	7,7	3,8
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	42,3	38,5	11,5	7,7
Valvega parkla	38,5	15,4	11,5	34,6
Naabrivalve arendamine	34,6	50	7,7	7,7
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	30,8	38,5	3,8	26,9
Kõrge aed ümber maja	19,2	46,2	26,9	7,7

Neli vastajat soovisid ka omalt poolt küsimust kommenteerida. Nimetati näiteks seda, et asutustes on kaadri volavus suur ja liigselt usaldatakse lühikeseks ajaks tööle tulnud inimesi. Samuti nimetati ennetusmeetmete dubleerimist ning turvateenistuse operatiivset ja professionaalset tegutsemist.

Järgnevalt küsiti vastajate arvamust, milline on nimetatud ennetusmeetmete preventiivne mõju *metsavarguste vastu* (lisa 2). Vastustest küsimusele nähtub, et vastajate arvates väljapakutud ennetusmeetmed ei ole eriti tõhusad metsavarguste ennetamisel (tabel 4). Vastajatest 73,1 % leidis, et väga tõhus meede metsavarguste vastu on valvur või turvamees ja 57,7% arvas, et väga tõhus on ka naabrivalve arendamine. Teisi ennetusmeetmeid peeti vähetõhusateks või sellisteks, mis ei oma mingit mõju metsavarguste ennetamisel. Üks vastaja pakkus täiendava ennetusmeetmena välja puidu kokkuostukohtade kontrollimise.

Tabel 4. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust metsavarguste vastu

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Valvur või turvamees	73,1	11,5	11,5	3,8
Naabrivalve arendamine	57,7	11,5	7,7	23,1
Politseipatrullide arvu suurendamine	46,2	26,9	15,4	11,5
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	34,6	19,2	19,2	26,9
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	34,6	11,5	11,5	42,3
Kuri koer varga hirmutamiseks	26,9	30,8	11,5	30,8
Valvekaamera	15,4	19,2	34,6	30,8
Häresignalisatsioon	7,7	3,8	46,2	42,3
Kõrge aed ümber maja	3,8	7,7	61,5	26,9
Valvega parkla	3,8	7,7	57,7	30,8
Tänavavalgustuse parandamine	0	7,7	53,8	38,5
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	0	3,8	65,4	30,8
Turvauks ja- lukk	0	3,8	61,5	34,6
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	0	3,8	65,4	30,8

Omalt poolt lisasid kommentaari 5 vastajat. Neli vastajat arvas, et metsaomanikud on reeglina oma varast kaugel ja nad ei suuda kontrollida, mis nende metsas toimub, kuigi peaksid seda tegema. Üks vastaja pakkus välja seadusandluse kaasajastamise vajaduse.

Eelviimase küsimusena antud osas küsiti vastajate arvamust nimetatud ennetusmeetmete preventiivse mõju kohta *tänaval toimepandavate varguste kohta*(lisa 2). Enamus vastajatest ehk 92.3% arvas, et antud juhul on väga tõhusaks meetmeks tänavavalgustuse parandamine ja politseipatrullide arvu suurendamine(tabel 5). 61,5% vastajatest arvas, et väga tõhus on ka väärtuslike esemete peitmine. 50% vastajatest arvas ka, et väga tõhus meede on valvekaamera.

Tabel 5. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust tänaval toimepandavate varguste kohta

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Tänavavalgustuse parandamine	92,3	7,7	0	0
Politseipatrullide arvu suurendamine	92,3	7,7	0	0
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	61,5	3,8	19,2	15,4
Kuri koer varga hirmutamiseks	53,8	19,2	11,5	15,4
Valvekaamera	50	38,5	11,5	0
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	42,3	38,5	11,5	7,7
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	42,3	34,6	7,7	15,4
Valvur või turvamees	30,8	23,1	15,4	30,8
Naabrivalve arendamine	19,2	30,8	30,8	19,2
Valvega parkla	19,2	3,8	50	26,9
Häiresignalisatsioon	7,7	0	57,7	34,6
Kõrge aed ümber maja	0	3,8	61,5	34,6
Turvauks ja- lukk	0	3,8	65,4	30,8
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	0	3,8	69,2	26,9

Täiendavad ennetusmeetmena lisas üks vastaja, et aitab omanike endi tähelepanu oma asjade ja ümbritseva suhtes ning üks vastaja arvas näiteks, et alkoholihoobes ei tasu üksi tänaval liikuda.

Antud küsimust soovis kommenteerida 6 vastajat. Ühe vastaja arvates ei tohi jätta asju pükste taskusse ja avatud suuga kottidesse. Samuti lisas ta, et väga lihtne varguse objekt on paela otsas rippuv mobiiltelefon. Tänavalt toimepandavate varguste vastase meetmena nimetati ka sotsiaalset kontrolli ja seda, et kodanikud reageeriksid sellele, mis nende ümber toimub.

Viimasena küsiti nimetatud ennetusmeetmete preventiivse mõju kohta *kauplustest toimepandavate pisivarguste kohta* (lisa 2). Siin nimetati ainult kahte ennetusmeetet, mis vastajate arvates omavad väga tõhusat toimet (tabel 6). 96,2% vastajatest arvas, et väga tõhus meede on valvekaamera ning 88,5% nimetas ka valvurit või turvameest. Teised ennetusmeetmed kauplusest toimepandavate varguste puhul erilist ennetavat mõju ei avalda.

Tabel 6. Kõigi vastajate hinnang ennetusmeetmete preventiivsest mõjust nn pisivarguse vastu kauplusest

Ennetusmeede	Väga tõhus (%)	Vähe tõhus (%)	Ei mõjuta üldse (%)	Ei oska Öelda (%)
Valvekaamera	96,2	3,8	38,5	0
Valvur või turvamees	88,5	11,5	0	0
Häresignalisatsioon	34,6	30,8	26,9	11,5
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks	26,9	15,4	38,5	19,2
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias	23,1	23,1	26,9	26,9
Politseipatrullide arvu suurendamine	15,4	26,9	46,2	11,5
Turvauks ja- lukk	11,5	11,5	57,7	19,2
Valvega parkla	7,7	7,7	73,1	23,1
Spetsiaalsed akna või uksetrellid	7,7	7,7	61,5	23,1
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine	3,8	7,7	53,8	34,6
Tänavavalgustuse parandamine	3,8	3,8	69,2	23,1
Kuri koer varga hirmutamiseks	3,8	0	65,4	30,8
Naabrivalve arendamine	3,8	0	73,1	23,1
Kõrge aed ümber maja	0	0	69,2	30,8

Üks vastaja pakkus tõhusa ennetusmeetmena välja selle, et kaubandusettevõtted vahetaksid ise informatsiooni varguselt tabatud isikute kohta. Samuti nimetati varaste nime ja pildi trükkimist ajalehes, mida vargad kõige enam kardavad.

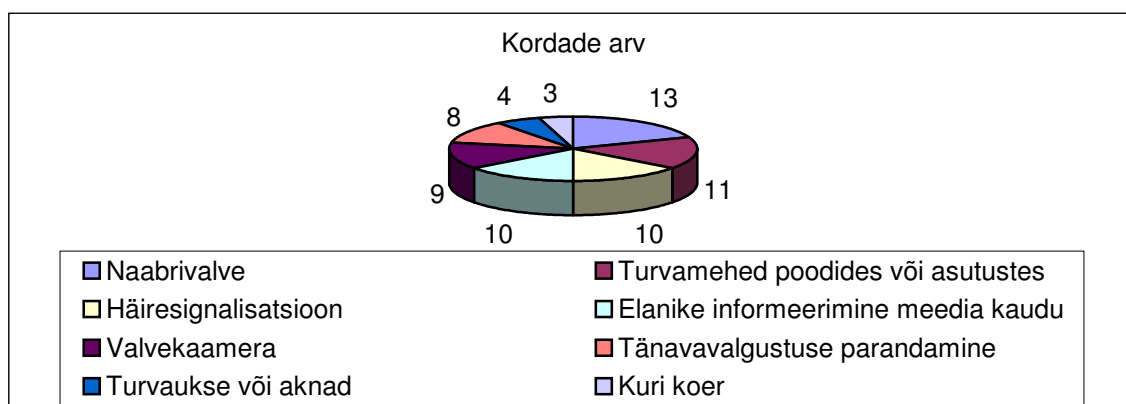
Omalt poolt soovis antud küsimust kommenteerida 4 vastajat. Ühe vastaja arvates soodustavad varguste toimepanemist kaupluses tihedalt asuvad riiulid, mille varjus saavad vargad segamatult tegutseda. Nimetati ka seda, et asjad, mida sagedamini varastatakse, võiks panna välja kohta, kus neid on võimalik jälgida.

3.3.4. Olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamine

Küsimustiku neljandas osas oli kokku 8 küsimust. (lisa 2). Küsimused olid olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamise kohta Viljandi maakonnas. Kuuel juhul oli tegemist avatud küsimusega ehk vastajatel tuli enda seisukohti väljendada oma sõnadega.

Esimesena küsiti: *Milliseid olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõusid on Teie hinnangul Viljandi maakonnas kuritegevuse vähendamiseks siiani kasutatud?* Antud

küsimusele vastas kokku 25 küsitletavat, sealjuures olid mitmed vastajad nimetanud rohkem kui ühte abinõud(joonis 9). Kõige teadlikumad oldi naabrivalvest, turvameestest, häiresignalisatsioonist ja elanike teavitamisest meedia vahendusel.

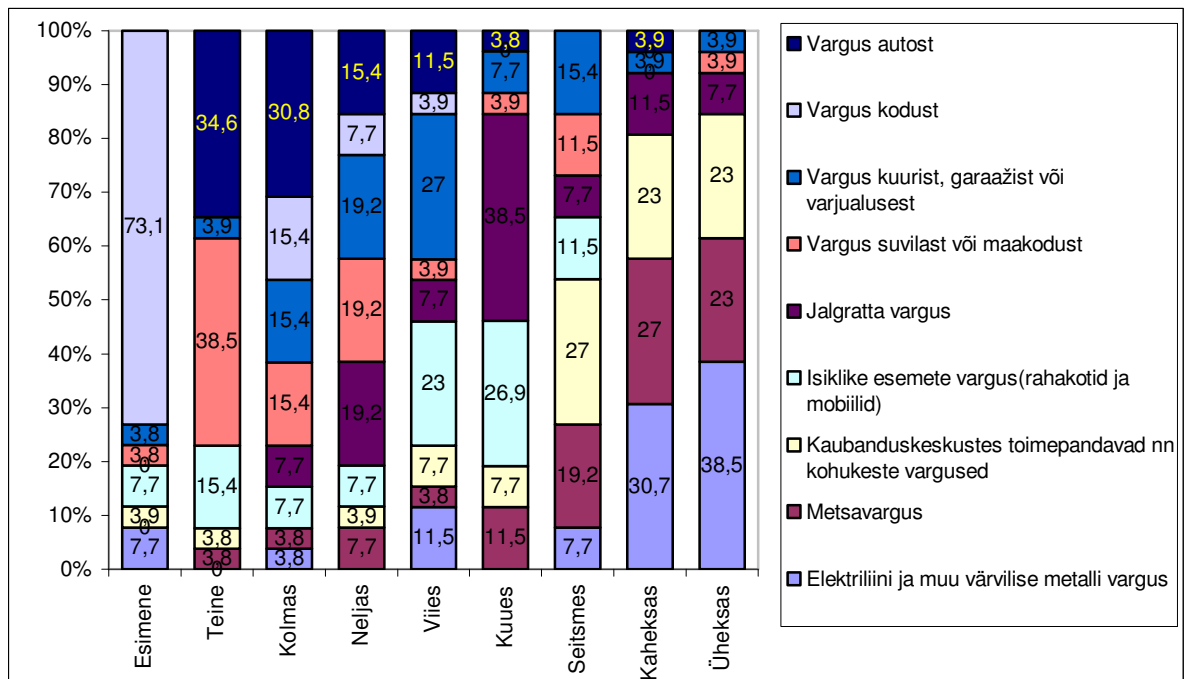
Joonis 9. Vastajate poolt nimetatud kriminaalpreventsiooni abinõud, mida seni on Viljandi maakonnas kuritegevuse vähendamiseks kasutatud

Järgnevalt esitati küsimus: *Milline olustikuline kriminaalpreventsiooni abinõu on Teie isikliku kogemuse põhjal kõige tõhusam?* Küsimusele vastas kokku 24 küsitletavat. Vastustes nimetati väga erinevad abinõusid, millest on lõputões ära toodu autori arvates olulisemad. Ühe vastaja arvates tuleb olla ise hoolas, vastutustundlik ja mitte liiga usaldav, kuna tänapäeval ei saa eeldada, et kõik inimesed on seaduskuulekad. Mitmel korral nimetati tänavavalgustuse parandamist, politseipatrullide arvu suurendamist, valvekaamerat ning naabrivalve arendamist. Ühe vastaja arvates on kõige efektiivsem mehitatud valve ja häiresignalisatsiooni kasutamine üheaegselt. Nimetati ka, et linnas tagab turvalisuse turvauksed ja trellitatud garaažiaknad ning maapiirkonnas koer, liikumisanduriga valgusti ja kõrge aed.

Kolmas küsimus oli: *Andke hinnang, mis liiki varguste tõkestamiseks peaks olema olustikuline kriminaalpreventsioon eelkõige suunatud?* Vastajatel paluti etteantud varguse liikidest koostada pingerida selliselt, et pingerida algaks kõige olulisema ja lõpeks vähemolulise varguse liigiga. Pingerea koostasid kõik küsitletavad.

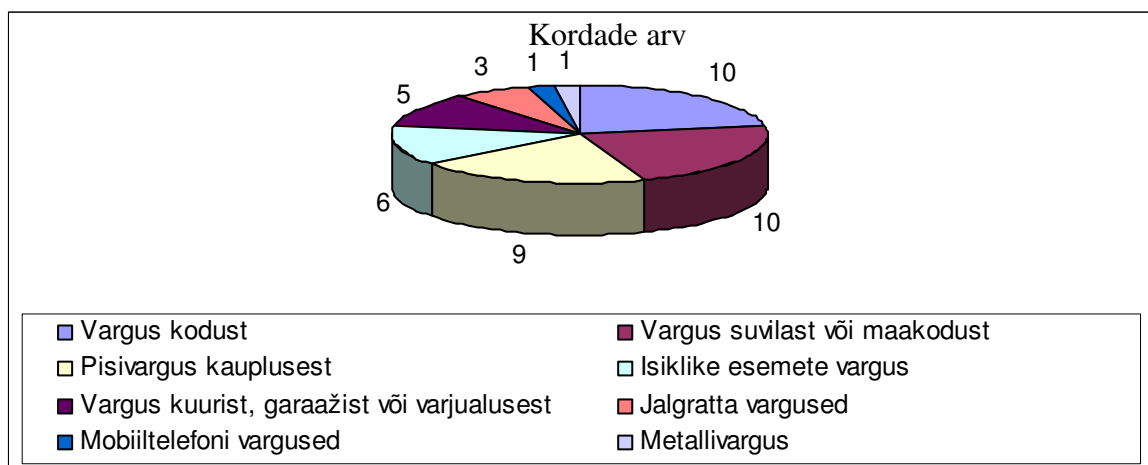
Vastajate arvates peaks olustikuline kriminaalpreventsioon olema suunatud eelkõige varguste vastu kodust, mida oli esimesena maininud 73,1% vastajatest(joonis 10).

Järgnevalt peaks vastajate arvates tegelema vargustega suvilast või maamajast(38,5%) ning kolmandana vargusega autost(30,8%).

Joonis 10. Pingerida olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamise vajalikkuse kohta.

Järgnevalt esitati küsimus: *Mis liik vargus on teie arvates Viljandi maakonnas kõige suuremaks probleemiks?* Antud küsimusele vastasid kõik küsitlavad, sealjuures oli enamus vastajad nimetanud mitut varguse liiki(joonis 11). Kõige enam ehk 10 korda nimetati vargus kodust ning samuti 10 korda vargust suvilast või maakodust. Pisivargust kauplusest nimetati 9 korda.

Joonis 11. Suuremaks probleemiks olevad vargused liigid Viljandi maakonnas

Käesoleva uurimustöö raames peeti vajalikuks ka küsida: *Milles seisneb Teie arvates politsei roll olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel?*. Antud küsimusele jättis vastamata üks küsitletav. Vastused võib selguse huvides jaotada nelja gruppi: tänaval patrullimisega seotud; avalikkusega suhtlemine ja koostöö, ning kuritegude avastamisega seotud. Järgnevalt peatume nendel lähemalt.

Vastajate arvates peaks tänavatel olema praegusest rohkem politseipatrulle. See parandaks inimeste üldist turvatunnet, kui ka distsiplineeriks potentsiaalseid õigusrikkujaid, kes tänu sellele paneks tunduvalt vähem kuritegusid toime. Samuti oodatakse politsei kiiret reageerimist õigusrikkumistele ja väljakutsetele. Eeldatakse ka, et politsei ei ootaks lihtsalt väljakutset, vaid näitaks ise ülesse initsiatiivi õigusrikkumiste ennetamisel ja avastamisel.

Järgnevalt arvati, et politsei rolliks võiks olla inimeste informeerimine asetleidnud vargustest ning sellest, milliste olustikulise kriminaalpreventsiooni meetmetega on võimalik nende toimepanemist ennetada. Üldiselt oodatakse politseit ka rohkem analüüsil põhinevat teavitustööd ja ennetustegevust ning tihedamat vahetut suhtlemist elanikkonna ja omavalitsustega. Eelkõige oodatakse ikkagi ennetusmeetmete kasutamise propageerimist ja selgitustööd, et inimesed saavad ka ise väga palju ära teha varguste ennetamiseks. Nimetati ka tugevama koostöö vajadust politsei ja teist organisatsiooni vahel ning naabrivalve arendamist. Tähtsaks peeti ka seda, et konstaabel oleks oma piirkonnas tuntud.

Arvati ka, et politsei rolliks on varguste kiire avastamine. Kui kurjategijad näevad, et vahelejäämise võimalus on suur, siis paljud loobuvad varguste toimepanemisest. Oodatakse ka varastatud esemete müügikohtade tõhusamat kontrollimist, kuna sellisel juhul muutub raskemaks varastatud esemete edasimüümine.

Antud ankeedi osas esitati ka küsimus: *Millised on teie arvates olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamise peamised probleemid Viljandi maakonnas?* Küsimusele vastas kokku 22 küsitletavat. Parema ülevaate saamiseks antud vastustest on need jaotatud gruppidesse.

Politsei igapäevatööd käsitlevates vastustes nähti ühe peamise probleemina politseipatrullide väikest arvu ja olemasolevate patrullide vähest aktiivsust. Probleemina nimetati ka piirkonnakonstaabli sagedat vahetumist.

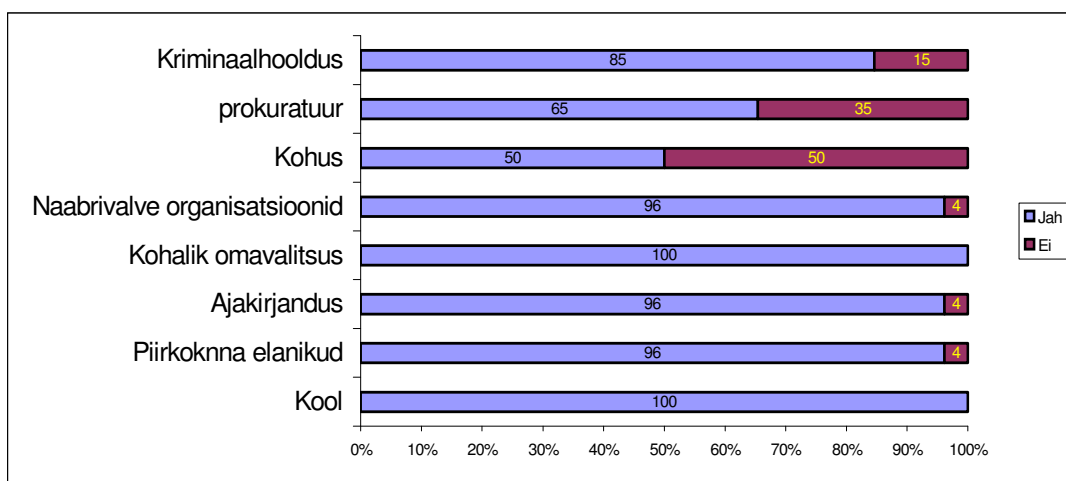
Turvaseadmete vähese kasutamise põhjusena nähakse nimetatud seadmete kõrget hinda ja inimeste vaesust või majanduslikku kitsikust. Sel põhjusel ei suudeta paigaldada turvauksi, valvesignalisatsiooni ja –kaameraid. Samas ettevõtete puhul toodi põhjusena välja pigem soov hoida turvaseadmete kasutamata jätmise pealt raha kokku. Arvati ka, et Viljandi linnas võik võtta kasutusele valvekaamerad, mis parandaks turvalisust tänavatel oluliselt. Kauplusest toimepandavae varguste põhjusena nimetati valvurite või turvameeste vähesust.

Teavitustööga seonduvalt arvati, et see peaks olema suunatud eelkõige põhikooli õpilastele ja nende vanematele ning see peaks olema järjepidev. Ühe probleemina nimetatigi järjepideva teavitustöö puudumist.

Enamus vastajates leidis, et inimesed ise on oma vara suhtes hoolimatud ja turvaseadmete kasutamist ei peeta vajalikuks. Probleemi nähakse alles siis, kui endalt midagi varastatakse. Nimetati ka seda, et vanematel puudub sageli ülevaade, millega nende lapsed tegelevad. Elanikud on ka ükskõiksed, mis nende ümbruses toimub. Valitseb suhtumine, et pole minu asi, mis naabri juures tehakse.

Nimetati ka selliseid asjaolusid nagu asjaga seotud organisatsioonide vähene koostöö ja naabrivalve väike tõhusus. Naabrivalvega seonduvalt nimeti veel, et see ei ole nii laialdane kui võiks olla. Tähelepanu peaks pöörama ka vähemarenenud linnaosade edasiarendamisele, et parandada seal näiteks tänavavalgustust.

Seitsmendaks küsimuseks antud ankeedi osas oli: *Milliste asutuste ja institutsioonidega peaks politsei Teie arvates olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel koostööd tegema?* Küsimusele vastasid kõik küsitletavad. Vastustest nähtub, et küsitletavad on ühisel seisukohal selles, et politsei peab koostööd tegema kooli ja kohaliku omavalitsusega (joonis 12). Samuti oldi 96% ulatuses nõus sellega, et koostööd peab tegema naabrivalve organisatsiooniga, ajakirjanduse ja piirkonna elanikega.

Joonis 12. Politsei koostööpartnerid olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel.

Täiendavalt nimetati koostöö partneritena kahel korral ettevõtteid ja ühel korral lasteaeda, turvafirmasid, mittetulundusühinguid ja noortekeskusi. Ühel korral nimetati ka, et politsei peaks koostööd tegema organisatsioonidega, kes tegelevad linna planeerimise ja kujundamisega, et vältida „magalate“ teket.

Viimane küsimusena küsiti: *Kas Teil on endal ettepanekuid, kuidas Viljandi maakonnas vähendada varguste arvu?* Küsimusele vastas 23 küsitletavat tehti küllaltki erinevaid ettepanekuid.

Ettepanekud, mis puudutavad igapäevast politseitööd olid küllaltki erinevad. Jällegi rõhutati, et suurendama peaks patrullide arvu Viljandi maakonnas. Kurjategijate juurdekasvu pidurdamiseks peaks politsei pöörama suuremat tähelepanu noorte poolt toimepanevatele esmastele väiksematele rikkumistele, et selle kaudu hoida ära edaspidised võimalikud raskemad süüteod. Samuti hoiaks see noortel ära karistamatuse tunde tekkimist. Samuti oodatakse politseilt rohkem avatud suhtlemist ja eeskujuks olemist.

Linnaplaneermisel peab vältima magalate teket, nagu seda on Viljandi linnas Männimäe linnaosa. See vähendaks inimeste anonüümsust ja suurendaks sotsiaalset kontrolli.

Muutma peaks terve riigi alkoholipoliitikat ja enam tähelepanu pöörama alkoholi liigtarbimisele. Kuna suurem osa kuritegudest pannakse toime alkoholijoobes, peaks oluliselt vähendama alkoholi kättesaadavust.

Suurendama peab preventsooniga seonduvat teavitustööd meedia vahendusel. Inimesi peab teavitama sellest, et oma vara tuleb neil eelkõige ikkagi ise kaitsta ja politsei pingutustest siin üksi ei aita. Peab selgitama, et ei tohi jätta oma asju väliskoridoridesse, rõdudele ja poe ukse taha. Inimesed peaksid politseid teavitama väiksematest rikkumistest ka siis, kui nad avaldust esitada ei soovi, kuna politseile on selline informatsioon hädavajalik oma tegevuse planeerimisel. Inimeste enda aktiivsus peab tõusma ja selle kaudu ka sotsiaalne kontroll. Suuremat rõhku peab pöörama tööle alaealistega

Kindlasti aitab olukorda parandada ka üldine elujärje paranemine ja sotsiaalsfääri arendamine. See aga eeldaks mõtestatud regionaalpoliitikat. Enam tuleb tegeleda inimeste ja peredega, kes ise endaga hakkama ei saa ja selle tõttu võivad lihtsamalt kuritegelikule teele sattuda. Tuleb suurendada üldist vargustevastast meelestatus terves riigis.

3.4. Ettepanekud

Igasuguste ennetusmeetmete kavandamine ja rakendamine peab põhinema eelneval andmete kogumisel ja nende analüüsil. Kuritegevuse olukorra analüüsiks on võimalik ühe ja peamise allikana kasutada politsei ühtset infosüsteemi POLIS, kuhu käesoleval ajal sisestatakse kogu väljakutsetega seonduv informatsioon. Probleemiks on aga informatsiooni sisestamise kvaliteet. Sageli ei ole võimalik andmebaasist teada saada, millisel ajal vargus toime pandi, milline oli varguse toimepanemise viis jne. Kuna sellised andmed on aga vajalikud kohaliku probleempildi kaardistamisel, tuleb edaspidi parandada informatsiooni sisestamise kvaliteeti andmebaasi POLIS.

Julgestuspolitsei Korrakaitseosakonna Süüteoennetuse talitus poolt läbiviidud küsitluse tulemusena selgus, et Viljandi maakonnas on ainult 17% omavalitsustest moodustanud kriminaalpreventsiooni ja turvalisuse küsimustega tegeleva töögrupi. Samas on kriminaalpreventsioon kõige efektiivsem just kohaliku omavalitsuse tasandil ning selline töögrupp on hädavajalik piirkonna kuritegevuse probleemidega tegelemiseks. Politsei peab tegema kohalikes omavalitsustes ettepaneku, selliste töögruppide moodustamiseks ja selgitama ka nende vajalikkust.

Elanike informeerimine piirkonna õiguskorra seisundist ja turvalisuse tagamise võimalustest, peab muutuma plaanipäraseks. Aluseks võtta kuritegude analüüsil põhinevad andmed, esitades konkreetseid soovitusi enamlevinud varguste vältimiseks. Samuti anda piirkonna elanikele ja kohalikele omavalitsustele tagasisidet varguste avastamise kohta.

Suurenema peab politseinike aktiivsus loodud naabrivalve sektoritega suhtlemisel, mis praegusel juhul tavaliselt soikub peale sektori loomist. Siin peab kindlasti politsei ise initsiatiivi näitama, olema avatud ja abivalmis ning vähendama piirkonna elanike kartust suhtlemisel politseiga.

Et parandada turvalisust tänavatel on vajalik suurendada patrullide arvu ja nende aktiivsust. Patrullimarsruutide määramisel võtta aluseks õigusrikkumiste analüüs, ning suunata patrullid piirkondadesse, kus õigusrikkumiste arv on suurem.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Olustikuline kriminaalpreventsioon varguste vähendamiseks Viljandi maakonnas“ teema on aktuaalne, kuna käesoleval ajal otsitakse üha intensiivsemalt uusi meetmeid kuritegevuse kontrolli all hoidmiseks, sest ainult õiguskaitseorganite sellesuunalisest tegevusest ei piisa. Samuti moodustavad just vargused suurema osa Viljandi maakonnas registreeritud kuritegudest. Teema on ka uudne, kuna olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamist Viljandi maakonnas ei ole lõputöö autorile teadaolevalt seni põhjalikumalt uuritud.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on anda ülevaate olustikulise kriminaalpreventsiooni põhimõtetest ja levinumatest teooriatest ning ettepanekute tegemine olustikuliste ennetusmeetmete edasiseks efektiivsemaks rakendamiseks varguste ennetamisel ja tõkestamisel. Antud on ka ülevaade Viljandi maakonnas viimasel kuuel aastal registreeritud vargustest ning juba kasutusele võetud ennetusmeetmetest.

Antud töö uurimisobjektiks on varguste ennetamine, uurimisaineks aga olustikuline kriminaalpreventsioon varguste ennetamiseks Viljandi maakonnas. Töö hüpoteesiks on: olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamine vähendab varguste arvu antud piirkonnas. Lõputöö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteesi kontrollimiseks viidi lõputöö raames läbi ankeetküsitlus 26 Viljandi maakonnas töötava eksperdi seas (politseiametnikud, kriminaalhooldustöötajad, prokurörid, omavalitsustöötajad), kes oma igapäevaseid ametiülesandeid täites puutuvad kokku kuritegevuse vastase võitlusega. Ankeet sisaldas kokku 139 küsimust.

Olustikuline kriminaalpreventsioon põhineb argielu- ja ratsionaalse valiku teooriatel. Olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõude rakendamine on reeglina lihtne ning need jagunevad kolmeks põhisuunaks: kuriteo toimepanemist raskendavad; kuriteo toimepanemise riski suurendavad; kuriteost saadavat kasu vähendavad.

Uurimistööle tuginedes võib väita, et püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Registreeritud varguste arv on Viljandi maakonnas ajavahemikul 2000-2005 vähenenud 53,7%. Kui 2000.

aastal registreeriti Viljandi maakonnas kokku 167 elektriliini vargust, siis peale 2001 aasta mais jõustunud muudatust jäätmeseaduses, millega lubati liinijuhtmete kokkuostu ainult eritingimustel, siis õigusrikkumistest saadavat tulu vähendava abinõuna tõi see meede kaasa nimetatud varguste arvu järsu kahanemise. 2001. aastal registreeriti liinijuhtme vargusi 46 (vähenemine võrreldes 2000. aastaga 76,8%) ja 2002. aastal 1.

Uurimustulemused võimaldavad teha järgmisi järeldusi:

1. Olustikuliste ennetusmeetmete rakendamise tulemusena ei ole märgatavat varguste ümberpaiknemist toimunud;
2. Neli peamist asjaolu, mis mõjutavad varguste toimepanemist ja millega täiesti või osaliselt nõustus üle 89% vastajatest on: omanike hoolimatus oma vara suhtes; tehniliste turvameetmete puudumine; vaesus või majanduslik kitsikus ja omanike oskamatus oma vara kaitsta;
3. Karistuspoliitika mõjust varguste põhjustele ilmnes suur lahknevus prokuröride ja teiste küsitletavate arvamuses. Kui kõik prokurörid (100%) pigem või üldse ei nõustunud, et vargusi soodustavaks asjaoluks on leebe karistuspoliitika, siis vähemalt 80% kõigist teistest vastajatest olid täiesti või osaliselt nõus väitega, et leebe karistuspoliitika on varguste toimepanemist mõjutavaks asjaoluks;
4. Üle 85% küsitletute arvates on väga tõhusateks meetmeteks murdvarguse vastu autost järgmised meetmed: häiresignalisatsioon, valvega parkla ja väärtuslike esemete autost eemaldamine või peitmine;
5. Üle 85% küsitletute arvates on väga tõhusateks meetmeteks murdvarguse vastu kodus ja asutuse ruumides: häiresignalisatsioon; turvauks või –lukk ja spetsiaalsed akna- või uksetrellid.
6. 73% küsitletute arvates on väga tõhusaks meetmeks metsavarguste vastu valvur või turvamees ning 58% küsitletute arvates naabrivalve arendamine. Teised meetmed olulist mõju siin ei avalda.
7. Tänaval toimepandavate varguste vähendamiseks peab 92,3% vastajatest tõhusaks tänavavalguste parandamine ja politseipatrullide arvu suurendamine.
8. Kauplustest toimepandavate nn pisivarguste ennetamiseks on 96% küsitletute arvates väga tõhusaks meetmeks valvekaamera ja 88% arvates valvur või turvamees.
9. Küsitletute arvates peaks olustikuline kriminaalpreventsioon olema suunatud eelkõige varguste vastu kodust, suvilast või maakodust. Nimetatud varguse liike peetakse Viljandi maakonnas ka kõige suuremateks probleemideks.

10. Peamiste probleemidena olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel Viljandi maakonnas nähakse politseipatrullide väikest arvu ja olemasolevate patrullide vähest aktiivsust, erinevate ennetusmeetmete vähest kasutamist inimese ja asutuste poolt ning järjepideva teavitustöö puudumist.
11. Politsei peamiste koostööpartneritena olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel nähakse lasteasutusi, kohalikke omavalitsusi, ajakirjandust, piirkonna elanikke ja naabrivale organisatsiooni.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et politsei peamisteks ülesanneteks olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel varguste vähendamiseks on:

1. Kuritegevuse analüüs.
2. Kuritegevuse analüüsil põhinev teavitustöö.
3. Inimeste juhendamine õigete ja asjakohaste ennetusmeetmete kasutuselevõtuks.
4. Koostöö organiseerimine erinevate kriminaalpreventsiooniga tegelevate organisatsioonide vahel.

SUMMARY

THE THESIS “SITUATIONAL CRIME PREVENTION FOR REDUCING NUMBER OF THEFTS IN VILJANDI COUNTY” IS WRITTEN IN ESTONIAN AND ITS SUMMARY IS IN ENGLISH. THE THESIS HAS 51 PAGES AND 24 SOURCES HAVE BEEN USED. THE THESIS ALSO INCLUDES 12 DRAFTS, 6 CHARTS, A QUESTIONNAIRE AND 3 ANNEXES.

MAIN SUBJECTS OF THE THESIS ARE CRIME PREVENTION, SITUATIONAL CRIME PREVENTION, ROUTINE ACTIVITY- AND RATIONAL CHOICE THEORY, DISPLACEMENT OF CRIME, STRUCTURE AND DYNAMICS OF THEFTS AS WELL AS SITUATIONAL PREVENTIVE MEASURES FOR REDUCING NUMBER OF THEFTS

THE OBJECT OF RESEARCH IS THEFTS AND THE THESIS DEALS WITH THE SITUATIONAL CRIME PREVENTION FOR REDUCING NUMBER OF THEFTS IN VILJANDI COUNTY.

THE THESIS AIMS TO SUGGEST METHODS FOR MORE EFFICIENT EMPLOYMENT OF SITUATIONAL CRIME PREVENTION MEASURES TO PREVENT AND OBSTRUCT THEFTS. AMONG OTHER METHODS POLLS OF EXPERTS HAVE BEEN USED AS A RESEARCH METHOD. THE THESIS ALSO GIVES AN OVERVIEW OF THE STRUCTURE AND DYNAMICS OF THEFTS REGISTERED IN VILJANDI COUNTY.

THE THESIS IS MAINLY MEANT FOR POLICE OFFICERS ENGAGED IN CRIME PREVENTION. REASONS FOR THEFTS AND THE EFFECT OF DIFFERENT MEASURES IN PREVENTING MOST COMMON TYPES OF THEFTS ARE DISCUSSED. THE THESIS ALSO SUGGESTS MOST PRACTICAL METHODS FOR EMPLOYING THESE MEASURES AND THE ROLE OF POLICE IN IT.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Alexandersson, L., Järg, R., Kaselo, M., Kiljako, A., Martens P. L. 2002. Kuidas ennetada kuritegevust kohaliku omavalitsuse tasandil. Kuressaare: G. Trükk OÜ.
2. Clarke, R. V. 1997. Situational Crime Prevention: Successful Case Studies. Second Edition. New York: School of Criminal Justice Rutgers University.
3. Eminov, V. 1997. Kriminologija. Moskva. (vene keeles)
4. Graham, J., Bennett, T. 1998. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Tallinn: Kriminaalpreventsiooni Nõukogu.
5. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina.
6. Raska, E. 1994. Kuritegevus ja kriminaalpreventsioon Eestis. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.
7. Raska, E. 2002. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut.
8. Saar, J. Markina, A. Ahven, A. Annist, A. Ginter, J. 2002. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn: Eesti Vabariigi Justiitsministeerium
9. Sutherland, E., Cressey, D. 1978. Criminology. Tenth Edition. Philadelphia.
10. Traat, U., Markina, A. 2005. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kasutatud õigusaktid

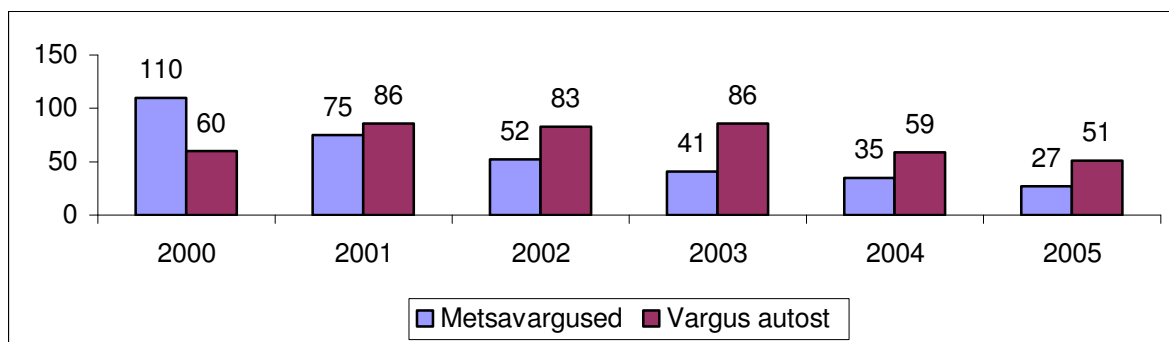
11. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2001. 21.10.2003. – RT I 2003, 67, 457.
12. Politseiseadus. 20.09.1999.-RT I 1990, 10, 113, RT I 2005, 71, 548
13. Piirkondliku politseitöö juhend. Politseipeadirektori 03.01.2005 käskkiri nr 1
14. Politsei kriminaalpreveniivtöö juhend. Politseipeadirektori 28.06.2001 käskkiri nr 121

Muud materjalid

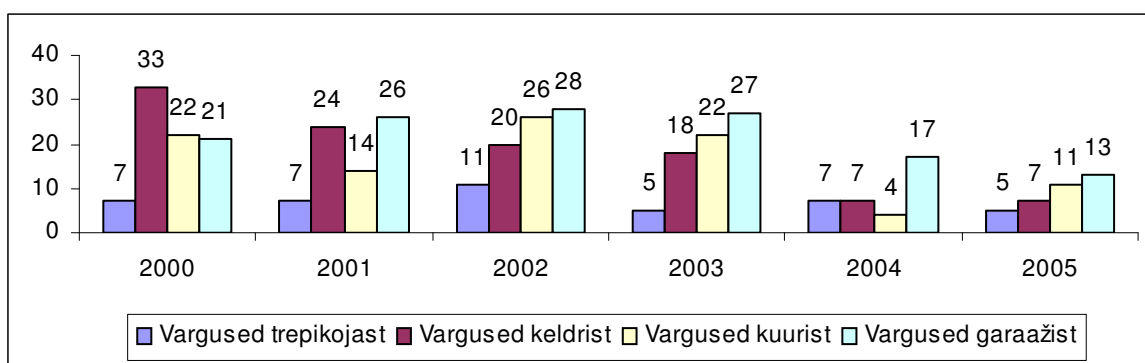
15. Home Office. Crime Reduction Toolkits.
<http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/rat.htm> 06.03.2006
16. Home Office. Crime Reduktion Toolkits
<http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/rct.htm> 06.03.2006
17. Home Office. Crime Reduktion Toolkits.
http://www.crimereduction.gov.uk/learningzone/displacement_theory.htm
05.03.2006
18. Justiitsministeerium. Kuriteoennetus.
<http://www.kuriteoennetus.ee/4574> 25.02.2006
19. Politseiamet. Politseiinfo. http://koduleht.polsise/PA/politsei_info.asp.
25.03.2006
20. Politseiamet. Arvamusuuringud. <http://siseveeb.Polsise/cms/kuva.php?id=122>
05.03.2006
21. Politseiamet. http://koduleht.polsise/Osakonnad/Annala/Uploads/Omavalitsusjuhtide_kysitus_2005.doc. 02.03.2006
22. Politsei ühtne infosüsteem POLIS
23. Riigikogu. Stenogrammid. Justiitsminister Rein Langi ettekanne kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 elluviimise kohta 111111.
http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2006/02/t06022306-02.html#P31_1431
04.03.2006
24. Statistikaamet. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/Rahvastik.asp>
16.04.2006)

LISAD

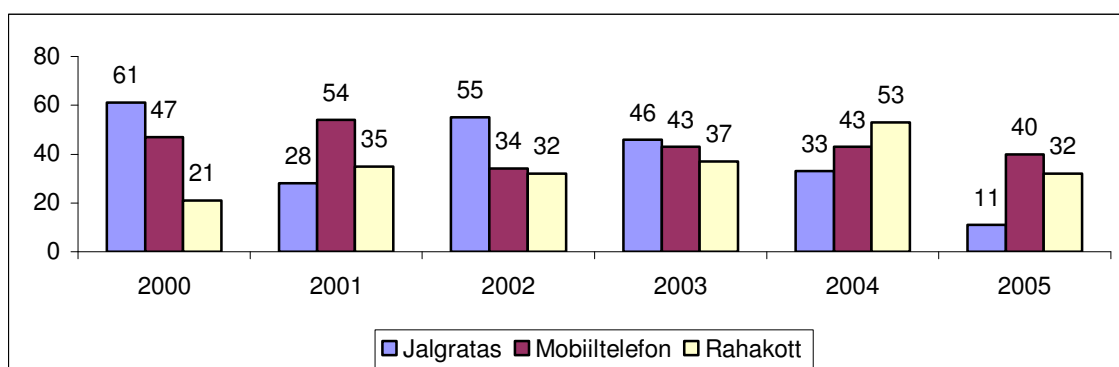
Lisa 1. Registreeritud varguste struktuur ja dünaamika Viljandi maakonnas

Joonis 13. Registreeritud metsavargused ja vargused autost Viljandi maakonnas aastatel 2000-2005

Joonis 14. Registreeritud vargused trepikojast, keldrist, kuurist ja garaažist Viljandi maakonnas aastatel 2000-2005

Joonis 15. Registreeritud vargused Viljandi maakonnas, mis on seotud jalgratta, mobiiltelefoni või rahakoti vargusega aastatel 2000-2005

Lisa 2. Ankeet koos kaaskirjaga

Lugupeetud küsitlusest osavõtja!

Olen Sisekaitseakadeemia Politseikolledži IV kursuse üliõpilane. Õpingute edukaks lõpetamiseks on mul vajalik koostada lõputöö, mille teemaks on „Olustikuline kriminaalpreventsioon varguste vähendamiseks Viljandi maakonnas“.

Olustikulise ehk situatsioonilise kriminaalpreventsiooni eesmärgiks on vähendada kurjategija motivatsiooni kuritegu toime panna. Selleks tehakse kuriteo objekt raskemini ligipääsetavaks(häresignalisatsioon, valvur või turvamees), vähendatakse võimalikku kasu, mida kurjategija võib saada(esemete märgistamine omaniku poolt müügi raskendamiseks, varastatu realiseerimise raskendamine) või suurendatakse vahelejäämiskriisi(risk) (naabrivalve, politseipatrullide arvu suurendamine, varguste avastamise parandamine).

Minu lõputöö eesmärgiks on selgitada välja olustikulise kriminaalpreventsiooni võimalused varguste ennetamiseks ja tõkestamiseks ja teha seda Viljandi maakonna näitel. Samuti soovin välja selgitada, kuidas on kõige otstarbekam neid meetmeid rakendada ning milline on selle juures politsei roll.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks on koostatud järgnev küsimustik, kus palun anda Teil vastused varguste peamiste põhjuste ning nende ennetamise võimaluste kohta.

Teie poolne panus oleks leida oma kiires päevas aega ja vastata alljärgnevatele küsimustele.

Teie poolt antud vastused kasutatakse eelkõige statistiliste kokkuvõtte tegemiseks, kus küsimustiku täitjate nimesid välja ei tooda.

Lugupidamisega

Riho Rei

jätkub

Küsimustiku täitmisel märkige rist Teile sobiva vastusevariandi ees olevasse kasti või sobiva vastusevariandi puudumisel lisage punktiirjoonele teile sobiv vastus oma sõnadega.

I Taustandmed

1. Palun märkige oma sugu!

Mees

Naine

2. Palun märkige oma vanus!

Kuni 20 aastat

41 – 50 aastat

21 – 30 aastat

51 – 60 aastat

31 – 40 aastat

üle 60 aasta

3. Palun märkige oma haridus!

Kõrg-politseiline

Kõrgharidus omandamisel

Kõrg-juriidiline

Keskeri-politseiline

Kõrg-muu.....

Kesk

4. Palun märkige oma ametikoht!

Vanempolitseiametnik

Prokurör

Kõrgem politseiametnik

Kriminaalhooldusametnik

Naabrivalve töötaja

Muu.....

5. Mitu aastat olete töötanud sellele ametikohal!

Kuni 5 aastat

6 – 10 aastat

11 – 15 aastat

üle 15 aasta

6. Kas oma igapäevases töös on teil kokkupuude kriminaalpreventsiooni alase tegevusega?

Jah

Ei

Ei oska öelda

II Hinnang varguste põhjustele.

1. Andke palun hinnang 5 palli skaalal, kas nimetatud asjaolud mõjutavad varguste toimepanemist?(Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige igas reas lahtrisse üks teile sobiv vastus)

<i>Kas varguste toimepanemist mõjutab-</i>	Olen täiesti nõus	Olen osaliselt nõus	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	Ei oska öelda
Omanike hoolimatus oma vara suhtes					
Omanike oskamatus oma vara kaitsta					
Tehniliste turvameetmete puudumine					
Nõrk sotsiaalne kontroll					
Halb tänavavalgustus või selle puudumine					
Politseipatrullide väike arv					
Politsei hea/halb töö varguste avastamisel					
Leebe karistuspoliitika					
Puudulik seadusandlus					
Vaesus või majanduslik kitsikus					
Muu(kirjutage ise)					

2. Soovite omalt poolt midagi lisada:.....

jätub

III Hinnang olustikuliste ennetusmeetmete tõhususele enamlevinud varguste vähendamiseks!

1. Kas Teie arvates olusikuline kriminaalpreventsioon vähendab varguste arvu?

Jah Ei Ei oska öelda

2. Hinnake olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju murdvarguse vastu autost! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

2.1. Soovite omalt poolt veel midagi lisada:.....

3. Hinnake olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju murdvarguse vastu kodust(korterist või majast)! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

3.1. Soovite omalt poolt veel midagi lisada:.....

jät kub

4. Hinnake olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju murdvarguste vastu asutuste ruumidest(kauplused, kontorid jne)! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

4.1. Soovite omalt poolt veel midagi lisada:.....

.....

5. Hinnake olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju metsa varguste vastu! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

5.1. Soovite omalt poolt veel midagi lisada:.....

.....

jätkub

6. Hinnake olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju tänaval toimepandavate varguste vastu! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete (autost) eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

6.1. Soovite omalt poolt midagi lisada:.....

7. Hinnake allpool toodud olustikuliste ennetusmeetmete preventiivset mõju kauplustest toimepandavate nn pisivarguste vastu! (Hinnake iga asjaolu eraldi ja märkige ristiga igas reas üks teile sobiv vastus)

Ennetusmeede	Väga tõhus	Vähe tõhus	Ei mõjuta üldse	Ei oska öelda
Häiresignalisatsioon				
Valvega parkla				
Valvekaamera				
Valvur või turvamees				
Turvauks ja- lukk				
Spetsiaalsed akna või uksetrellid				
Väärtuslike esemete eemaldamine või peitmine				
Kõrge aed ümber maja				
Kuri koer varga hirmutamiseks				
Tänavavalgustuse parandamine				
Politseipatrullide arvu suurendamine				
Esemete tähistamine ja muud abinõud müügi raskendamiseks				
Naabrivalve arendamine				
Turvavahendite kasutamise propageerimine meedias				
Muu(kirjutage ise)				

7.1. Soovite omalt poolt midagi lisada:.....

jät kub

IV Olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamine!

1. Milliseid olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõusid on Teie hinnangul Viljandi maakonnas kuritegevuse vähendamiseks siiani kasutatud?

.....
.....
.....
.....

2. Milline olustikulise kriminaalpreventsiooni abinõu on Teie isikliku kogemuse põhjal kõige tõhusam?

.....
.....
.....
.....

3. Andke hinnang, mis liiki varguste tõkestamisele peaks olema olustikuline kriminaalpreventsioon eelkõige suunatud. Koosta pingerida märkides ruutudesse numbrid 1-st 9-ni kus 1="kõige olulisem" ja 9="väheoluline".

- a) Vargus autost
- b) Vargus kodust
- c) Vargus kuurist, garaažist või varjualusest
- d) Vargus suvilast või maakodust
- e) Jalgratta vargus
- f) Isiklike esemete vargus(rahakotid ja mobiiltelefonid)
- g) kaubanduskeskustest toimepandavate nn kohukese vargus
- h) metsavargus
- i) elektriliini ja muu värvilise metalli vargus

4. Mis liiki vargused on Teie arvates Viljandi maakonnas kõige suuremaks probleemiks?

.....
.....
.....

5. Milles seisneb Teie arvates politsei roll olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel?

.....
.....
.....

6. Millised on teie arvates olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel peamised probleemid Viljandi maakonnas?

.....
.....
.....

jät kub

7. Milliste asutuste ja institutsioonidega peaks politsei Teie arvates olustikulise kriminaalpreventsiooni rakendamisel koostööd tegema?

a) Kriminaalhooldus	☐ Jah	☐ Ei
b) Prokuratuur	☐ Jah	☐ Ei
c) Kohus	☐ Jah	☐ Ei
d) Naabrivalve organisatsioon	☐ Jah	☐ Ei
e) Kohalik omavalitsus	☐ Jah	☐ Ei
f) Ajakirjandusega	☐ Jah	☐ Ei
g) Piirkonna elanikud	☐ Jah	☐ Ei
h) Kool	☐ Jah	☐ Ei

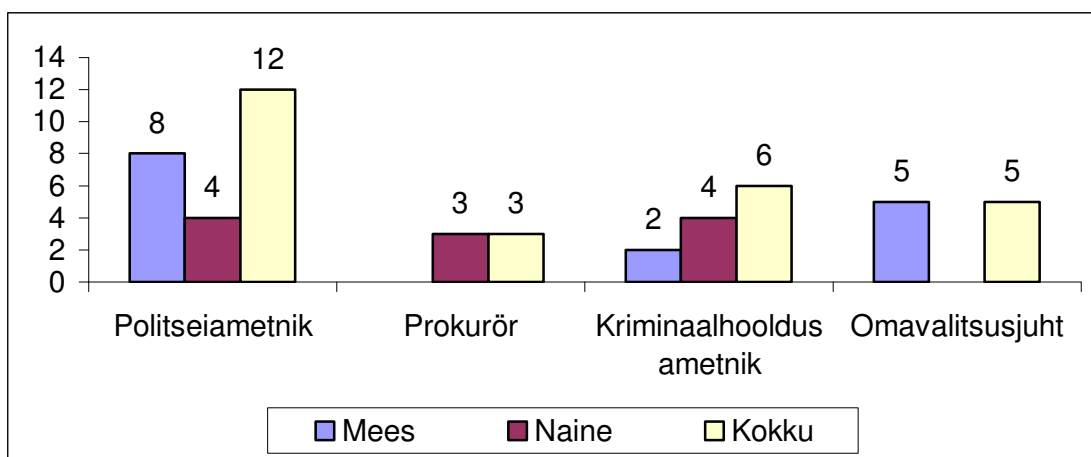
i) Mingi muu.....

8. Kas Teil on endal ettepanekuid, kuidas Viljandi maakonnas vähendada varguste arvu?

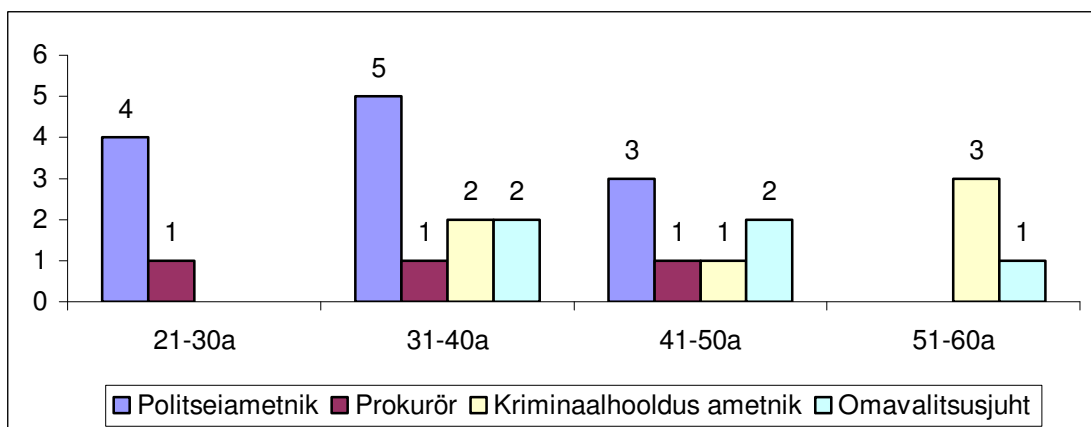
.....
.....
.....

Täna vastuste eest!

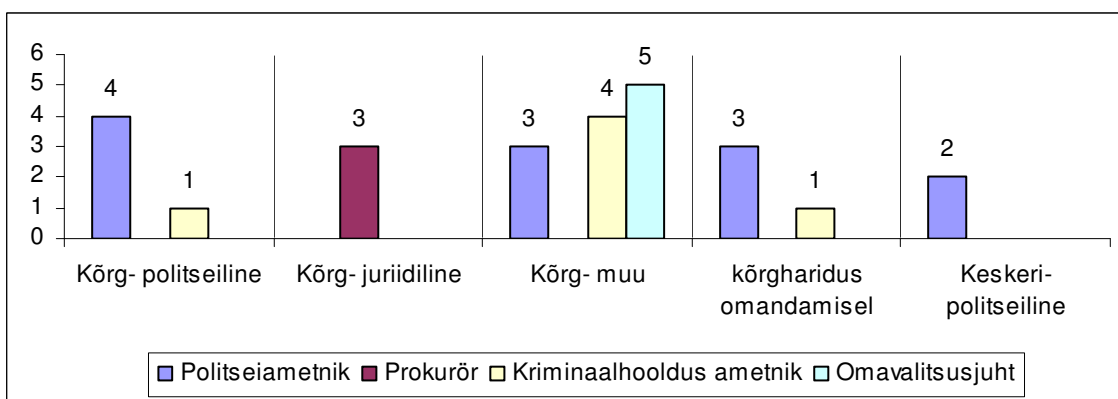
Lisa 3: Küsitletud isikute sotsiaaldemograafilised tunnused

Joonis 16. Küsitletud isikute suguline jaotuvus ametikohtade järgi

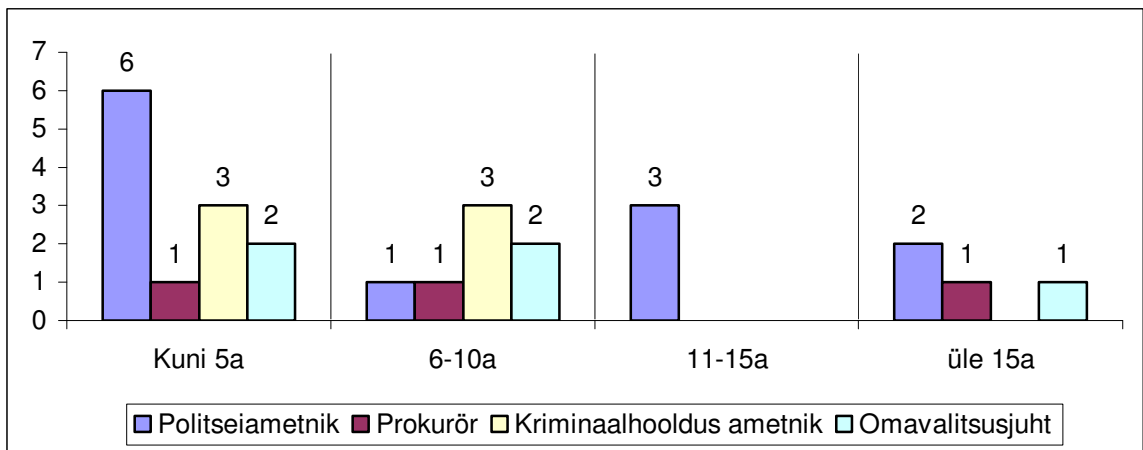

Joonis 17. Küsitletud isikute vanuseline jaotuvus

Joonis 18. Küsitletud isikute jaotuvus hariduse järgi

jätub

Joonis 19. Küsitletud isikute jaotuvus staaži järgi